सप्टेंबर - २००० Rs. 10/-

चांदोबा

या अंकात

कॉमिक्समधें ऑलिंपिक्स

प्रायोजक : SCHOOLNET

www.schoolnetindia.com

सहप्रायोजक : nutrine

विशेष बातम्या

हवाई पारितोषिक

यंदा शालांत परिक्षेचे निकाल जेव्हां जाहीर झाले, तेव्हां चेन्नईजवळच्या एका शाळेत आनंदाचे वातावरण होते. वृंदा व प्रवीणा, या दोन विद्यार्थिनींनी आपापल्या विषयांत सर्वाधिक गुण मिळवले होते. त्यांना रोख बक्षिसे व पुढल्या अभ्यासक्रमासाठीं शिष्यवृत्ती मिळाल्या. त्या शाळेने आणखी एक पाऊल पुढें टाकले. शाळेने त्या दोघींना सुटीसाठी विमानाने हैदराबादला पाठवायचा निर्णय घेतला. त्यामागची भूमिका अशी होती की त्या दोघी खेड्यांत राहात होत्या. पण मोफत विमानप्रवास घडल्यामुळें त्यांना शहरांतल्या विद्यार्थ्यांइतक्याच सुविधा मिळण्याची संधी शाळेने दिली. परंतु खरं पाहिलं तर शहरांतल्या किती विद्यार्थ्यांना विमानातून प्रवास करण्याची संधी मिळते? दुसरी शंका अशी की केवळ विमानप्रवास महत्वाचा, की ऐतिहासिक किंवा प्रेक्षणीय स्थळांना भेट देऊन त्या भूभागाची ओळख करून घेणे जास्त महत्वाचे? अनेक शाळा भरपूर खर्च करतात आणि आपल्या यशस्वी विद्यार्थ्यांचे फोटो, त्यांचे गुण, क्रमांक इ. माहितीच्या जाहिराती देतात. अनेक खाजगी वर्ग चालवणाऱ्या संस्थादेखील यशस्वी विद्यार्थ्यांचे फोटो छापतात. मग भले, तो विद्यार्थी त्यांच्या संस्थेत गेलासुद्धां नसेना कां! यांत खरा लाभ कोणाचा होतो - त्या विद्यार्थ्यांचा की त्या शिक्षणसंस्थेचा? विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे ही!

*****

राष्ट्राची माफी

बँकॉकमधल्या एका टॅक्सी ड्रायव्हरची चौदा वर्षांची मुलगी ऐशा नवावी ही मलेशियामधल्या लॉंगकावी बेटावर जूनमधें गेली होती. तिथल्या रहिवाशांच्या मनांत तिने नवीन आशा निर्माण केली. २०० वर्षांपूर्वी महसुरी या थाईसुंदरीने या बेटाला शाप दिला होता. ऐशा ही तिची वंशज आहे. माहसुरीचा जन्म फुकेट बेटावर झाला होता. जास्त चांगले जीवन जगण्याच्या शोधांत ती मलायांत (आता मलेशिया) आली. लॉंगकावीत ती पोंचली व नंतर तिने एका मलायी सैनिकाशी विवाह केला. तिचा पती लढाईवर गेला असताना दुसऱ्या एका मत्सरी स्त्रीने, माहसुरीने पतीशी प्रतारणा केली आहे अशी कंडी पिकवली. माहसुरीला देहान्त शिक्षा झाली व तिला भोसकून ठार करण्यांत आले. तिच्या रक्ताचा रंग पांढरा दिसत होता. म्हणजेच ती निर्दोष होती असं मानण्यांत आलं. मरण्यापूर्वी तिने शाप दिला की त्या बेटावर सात पिढ्या मुलींचा जन्म होणार नाही. लौकरच सयामने (आता थायलंड) मलायावर आक्रमण केले व माहसुरीचा एकुलता एक मुलगा व इतर कुटुंबीय पुन्हां फुकेट बेटावर राहायला गेले. मलेशियाने ऐशाचे फार थाटांत स्वागत केले आणि राष्ट्रातर्फे तिची माफी मागितली. त्याखेरीज तिथले नागरिकत्व, एक घर व नोकरीची हमी सरकारतर्फे तिला देण्यांत आली. बेटावरच्या माहसुरीच्या समाधीचे दर्शन घ्यायला जेव्हां ती गेली, तेव्हां अंधश्रद्धेने भारावलेल्या नागरिकांनी तिच्याभोवती एकच गर्दी केली.

*****

यापुढें मित्र - शत्रू नव्हेत

१ जुलैला डेन्मार्क व स्वीडन यांच्या दरम्यान एका १६ किलोमीटर लांबीच्या पुलाचे उद्घाटन झाले. या पुलामुळें दोन्ही देशांमधली ४०० वर्षांची जुनी वैरभावना विसरण्याची संधी उपलब्ध झाली आहे. ७००० वर्षांपूर्वी दोन्ही देशांची भूमी एकत्र होती. बर्फयुगांत हे देश वेगळे झाले आणि हजार वर्षांपूर्वी त्यांच्यात वैर उत्पन्न झाले. भांडणाचे मूळ कारण होते स्वीडनचा स्कान हा दक्षिण इलाखा - हा डेन्मार्कच्या अधिपत्याखाली सुमारें ६०० वर्षे होता व त्यावरून सतत लढाया होत राहिल्या. शेवटी १६५८ मधें स्कान हा पुन्हां एकदा स्वीडनच्या ताब्यांत आला. तरीदेखील, तिथल्या जनतेचे प्रेम व श्रद्धा कायम डेन्मार्कवर राहिली. डेन्मार्कला जाण्यासाठीं पूल व्हावा अशी जनतेची गेली शंभर वर्षे मागणी होती. दोन्ही सरकारांनी बरीच वर्षे खल करून शेवटी मसुदा तयार झाला. चार वर्षांपूर्वी पुलाच्या बांधकामाला सुरुवात झाली. सुप्रसिद्ध कथाकार हॅन्स ख्रिश्चन ॲंडरसन राहात असे ती डेन्मार्कची राजधानी कोपनहेगन व दक्षिण स्वीडनमधले मालमोफ या दोन्ही शहरांना जोडणारा हा प्रचंड पूल ऑरसॅंडच्या सामुद्रधुनीवरून जातो. पुलाच्या दोन्ही टोंकावर हजारो प्रेक्षक जमून हा उद्घाटनाचा सोहळा आनंदाने पाहात होते.

बाललेखकांस व बालकलाकारांस निमंत्रण

चांदोबाचा नोव्हेंबर २०००चा खास अंक हा मुलांनी सजवलेला असेल. सोळा वर्षांखालील सर्व मुलांमुलींसाठी चांदोबाची पानें राखून ठेवलेली आहेत.

कथालेखन : तुम्ही स्वतः लिहीलेली, १०० ते १००० शब्दां पर्यंतची एखादी गोष्ट आकर्षक शीर्षकासहित पाठवा. इंग्लिश, हिंदी, मराठी, बंगाली, अुडिया, तेलगू, कानडी, किंवा तामीळ भाषेंत जास्तीत जास्त तीन कथा पाठवाव्यात.

चित्रें : भारतीय पौराणिक किंवा ऐतिहासिक प्रसंगावर आधारलेली रंगचित्रे किंवा श्वेतश्यामल चित्रें, त्या प्रसंगाच्या वर्णनासह पाठवातीत. जी चित्रें निवडली जातील, त्या बालचित्रकारांना आम्ही नवरात्राच्या सुटींत चेन्नईला बोलावूं व या खास अंकातल्या गोष्टींची चित्रें काढण्यास सांगू.

प्रवेशपत्रिका स्वीकारण्याची अंतिम तारीख : १८ सप्टेंबर २०००

पारितोषिकें : स्तुत्य प्रयत्नांना आकर्षक पारितोषिके दिली जातील.

शिफारसपत्रक : प्रत्येक स्पर्धकाने खालील कुपन भरून, त्यावर पालकांची सही घेऊन, आपल्या कथा वा चित्रांबरोबर पाठवावे.

नांव : ______________________ वय/ जन्म तारीख ______________

इयत्ता : ______________ शाळा ______________________

घरचा पत्ता : ______________________________

____

____

पिन कोड: ______________________

प्रवेशपत्रिका वर्णन

१. ______________________

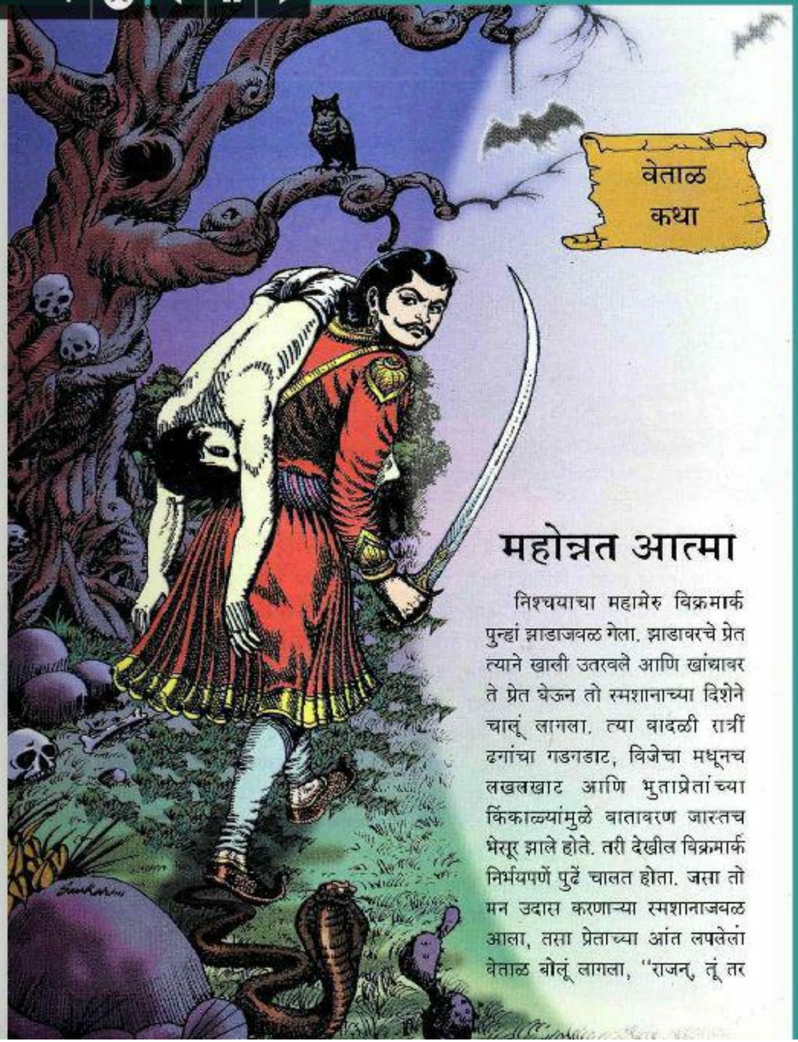
२. ______________________

३. ______________________

स्पर्धकाची सही

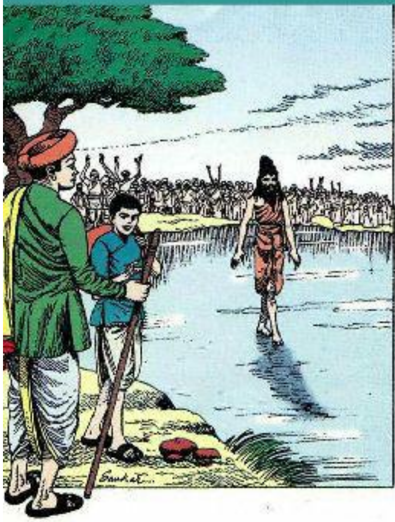
मी ______ इथें नमूद करतो कीं सोबतच्या प्रवेशपत्रिकेंत माझ्या मुला/लीने, कुणाच्याही मदतीशिवाय, स्वतः तयार केलेल्या कथा/ कलाकृती आहेत.

पालकांची सही

महोन्नत आत्मा

निश्चयाचा महामेरु विक्रमार्क पुन्हां झाडाजवळ गेला. झाडावरचे प्रेत त्याने खाली उतरवले आणि खांद्यावर ते प्रेत घेऊन तो स्मशानाच्या दिशेने चालूं लागला. त्या वादळी रात्रीं ढगांचा गडगडाट, विजेचा मधूनच लखलखाट आणि भुताप्रेतांच्या किंकाळ्यांमुळे वातावरण जास्तच भेसूर झाले होते. तरी देखील विक्रमार्क निर्भयपणें पुढें चालत होता. जसा तो मन उदास करणाऱ्या स्मशानाजवळ आला, तसा प्रेताच्या आंत लपलेला वेताळ बोलूं लागला, "राजन्, तूं तर

एका महान देशाचा योग्य आणि ज्ञानी राज्यकर्ता आहेस. तुझ्या राज्यांत कितीतरी ज्ञानी, पंडित व प्रज्ञावंत असतील. तेव्हां निरनिराळे विद्वान एकाच धर्मशास्त्राच्या व सिद्धांताच्या निरनिराळ्या व्याख्या करीत असतात, हे तूं पाहिलेच असशील. त्यांच्या व्याख्या अगदी भिन्न प्रकारच्या असतात. अशा वेळेला जो विद्वान आपल्या चतुर वाणीने, आणि युक्तीवादाने आपला सिद्धान्त जास्त स्पष्ट करतो, त्याचे विवेचन राजाला स्वीकारावे लागते. नाही तर ज्याचे विचार राजाच्या विचारांशी मिळतेजुळते असतीलं त्याचे! पण अशामुळें कांही वेळां अयोग्य व ज्ञानहीन व्यक्तींना फाजील महत्व मिळूं शकते. उदाहरण म्हणून विश्वनाथ नांवाच्या पंडिताची व नयसागर राजाची गोष्टच मी तुला सांगतो.''

वेताळाने गोष्टीला सुरवात अशी केली - ''फार पूर्वीच्या काळची गोष्ट आहे ही ! भुवनगिरी राज्यांत पंडित विश्वनाथ एका गुरुकुलाचे प्रमुख होते. न्यायशास्त्र व व्याकरणाचे ते गाढे विद्वान होते.

एक दिवस राजाकडून त्यांना पत्र आले. त्यांत त्यांना राजाला भेटण्यास सांगितले होते. दुसऱ्या दिवशी आपला शिष्य कनकशर्मा याला सोबत घेउन ते राजाला भेटायला निघाले.

संध्याकाळ होईपर्यंत ते काशीपूर गांवात पोंचले. तिथें रात्रींपुरता त्यांनी धर्मशाळेंत मुक्काम केला. त्या रात्रीं कनकशर्माला एक आश्चर्यजनक गोष्ट कळली. ती त्याने आपल्या गुरुजींना लगेच सांगितली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीं ते दोघेजण गांवाबाहेरच्या तलावाजवळ गेले. तिथें बरीच गर्दी होती. सर्वांची नजर तलावाच्या मध्यभागीं असलेल्या वाळूच्या छोट्या टेकाडावर होती. चौकशी केल्यानंतर कळलं की दरवर्षीं श्रावण पौर्णिमेच्या दिवशीं स्वामी विमलानंद तलावाच्या पाण्यांतून बाहेर येतात व भक्तांना दर्शन देतात.

तितक्यांत अचानक भक्तगणांमधे गडबड सुरुं झाली. स्वामीजींचा जयजयकार सुरुं झाला. पं. विश्वनाथ व कनकशर्मांची नजर पाण्यांतून बाहेर पडणाऱ्या एका तेजस्वी पुरुषावर पडली. ते पाण्यावरुन चालतचालत किनाऱ्याकडे येत होते. त्यांचे दर्शन झाल्यामुळें कनकशर्माला धन्य वाटले.

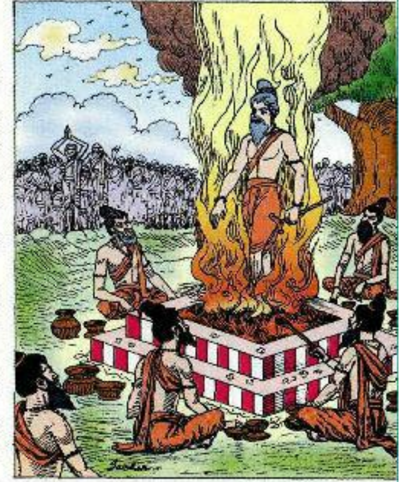
ते दृश्य पाहिल्यानंतर पं. विश्वनाथ व

कनकशर्मा राजधानीच्या दिशेने चालूं लागले. अरण्यांतल्या वाटेने जाताना एका आश्रमांत ते थांबले. महान तपस्वी शरभमुनींचा तो आश्रम होता. आश्रमाच्या आवारांत एक मोठे हवनकुंड प्रज्वलित केले जात होते. आश्रमवासियांनी सांगितले की दुसऱ्या दिवशी प्रातःकाळीं शरभमुनी त्या कुंडात प्रवेश करणार होते. म्हणून ते कुंड रात्रभर पेटलेले ठेवायचे होते.

दुसऱ्या दिवशीं सकाळीं त्या मुनींनी खरोखरच अग्निकुंडात प्रवेश केला. आणि तासाभराच्या समाधिनंतर ते पुन्हां बाहेर आले. प्रेक्षक चकित झाले, स्तंभित झाले आणि जरा घाबरले देखील! हवनकुंडातून बाहेर पडल्यानंतर त्यांचे शरीर सोनसळी कांतीचे दिसत होते व चमकत होते. कनकशर्मा तर आनंदाने वेडापिसा झाला. मुनिवर्यांना पाहून आपले जीवन कृतार्थ झाले, असे त्याला वाटूं लागले.

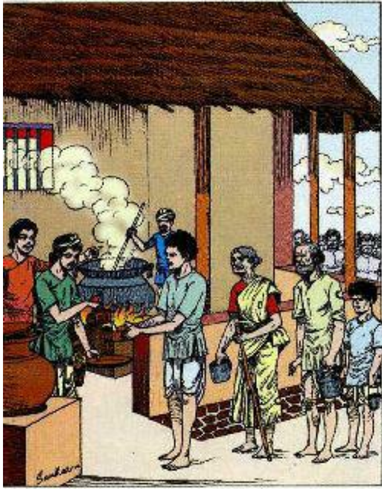
हे दृश्य पाहून ते दोघे पुन्हां राजधानीच्या वाटेला लागले. डोंगर पार करुन दुपारपर्यंत राजदुर्ग गांवात पोंचले. तिथली जमीन ओसाड होती. त्या वर्षी पाऊस पडलाच नव्हता, म्हणून दुष्काळ पडला. अन्नपाण्यावांचून लोक तडफडूं लागले.

तेव्हां त्या गांवातला एक तरुण शेतकरी रमेश, गांवकऱ्यांच्या रक्षणासाठी जणूं देवदूत बनून पुढें सरसावला. त्याने दुष्काळी भागांतल्या उत्साही तरुणांना गोळा केले व धान्यवांटप केंद्र सुरुं केले. त्या केंद्रात इतर सुपीक प्रांतातून धान्य गोळा केले जात होते. या केंद्रात उपाशी लोकांना अन्न पाणी देऊन त्याने त्यांचे प्राण वांचवले.

तरीसुद्धां पं. विश्वनाथ व कनकशर्माच्या समोरच भुकेने कळवळून एक म्हातारी मरण पावली. रमेशने तिला वांचवण्याची शिकस्त केली, पण ती जगली नाही. ते पाहून रमेशचे डोळे भरुन आले.

पं. विश्वनाथांनी रमेशची तडफदार वृत्ती व त्याचे कोमल मन, या दोन्ही गोष्टींची मनःपूर्वक प्रशंसा केली. ते म्हणाले, ''रमेश, ज्याप्रकारें निस्वार्थी भावाने, रात्रंदिवस तूं कष्ट करतो आहेस, स्वतःची चिंता न करता गांवकऱ्यांच्या सेवेत गुंतला आहेस, ही फार कौतुकास्पद बाब आहे. आपल्या देशांतल्या तरुणांसाठीं हा एक फार मोठा आदर्श आहे. मोठमोठ्या तपश्चर्येपेक्षां हा जास्त कठीण असा कर्मयोग आहे. मानवाची सेवा हीच देवाची सेवा आहे.

"पण तूं महाराजांना कळवून त्यांच्याकडून सरकारी मदत घेण्याचा प्रयत्न वेळेवर कां केला नाहीस?"

पं. विश्वनाथांनी रमेशला विचारले.

रमेशने नम्रपणें उत्तर दिले, "दुष्काळ पडेल असं वाटल्यावर आम्ही प्रथम महाराजांना कळवले होते. व मदतीची याचना केली होती. पण महाराजांनी त्याच्याकडे फारसे लक्ष दिले नाही. कारण इतक्या मोठ्या राज्यांत कुठे ना कुठेंतरी अशी परिस्थिती येत असते. सरकारी मदत किती ठिकाणीं देऊं शकणार?"

त्याच्या उत्तरांत किंचित उपहासाची छटा असावी असं विश्वनाथांना वाटलं. रमेशच्या मनांतली व्यथा त्यांना कळली. ते त्याला नंतर कांहीच बोलले नाहीत. गुरुशिष्य पुन्हां राजधानीच्या मार्गाला लागले.

राजधानीमधें पंडित विश्वनाथांचं भव्य स्वागत झालं. वाटेंत दिसलेले सारे अनुभव त्यांनी महाराजांना सांगितले. समाजसेवा करणारा तरुण शेतकरी रमेश याचे त्यांनी कौतुक केले. त्याच्या दुष्काळपीडित गांवात सरकारी मदत मिळायला हवी अशी शिफारस केली.

विश्वनाथांचे बोलणें लक्षपूर्वक ऐकल्यानंतर राजा म्हणाला, "आपल्या देशांत कितीतरी उच्चदर्जाचे आत्मा आहेत. त्यांत सर्वांत श्रेष्ठ कोण हे ठरवणें महाकठीण. राज्यांतल्या श्रेष्ठ व्यक्तींची यादी मी तुम्हाला राज्याच्या कर्मचाऱ्यांमार्फत देतो. तुम्हीच साधकबाधक विचार करुन ठरवावे की कोण खरोखरच उत्तम व्यक्ती आहे तो!" असं म्हणून राजाने पंडित विश्वनाथांना कांही कागदपत्रें दिली.

ते कागद नीट पाहिल्यानंतर विश्वनाथांनी राजाला सांगितलं - "महाराज! रमेशच्या दुष्काळग्रस्त गांवात आपण लौकर मदत पाठवण्याची व्यवस्था करावी. आपल्या भुकेल्या प्रजाजनांचं रक्षण करण्याच्या यज्ञांत, तो एकटाच आपल्या प्राणांची आहुती द्यायच्या बेतांत आहे. तो राज्याचा सहसा न मिळणारा असा दुर्लभ व कर्तव्यतत्पर कर्मयोगी आहे. माझ्या मतें, आपल्या संपूर्ण राज्यांत तोच खरा महोन्नत आत्मा आहे."

वेताळाने गोष्ट इथें संपवली आणि राजा विक्रमार्कास विचारले, "राजन! लोकमत आणि राजा नयसागरच्या मताने पंडित विश्वनाथ महान शास्त्री व पंडित असतील. पण माझ्या मते मात्र ते अज्ञानी आणि वितंडवादी आहेत. त्यांनी स्वतः दोन तपस्वी पाहिले; ज्यांच्यापाशीं दिव्य शक्ती आहे अशा दोन महापुरुषांना पाहिले. आपल्या तपोबलाने एकाने पाण्यांत व दुसऱ्याने अग्निकुंडात समाधि घेण्याची शक्ती आहे हे विश्वनाथांनी पाहिले. पण त्यांना श्रेष्ठ न समजता, एका सामान्य शेतकऱ्याला उच्चकोटीचा आत्मा मानणं, हे त्यांचं अज्ञान नाही कां? त्यांच्या न्यायशास्त्राची हीच कां विचारमर्यादा? जर माझ्या प्रश्नाचं उत्तर माहीत असूनही तूं जर गप्प राहिलास तर तुझ्या मस्तकाची शंभर शकले होतील."

राजा विक्रमार्कानें आपले मौन सोडले व तो वेताळास म्हणाला, "वेताळा, तुझी विचार करण्याची पद्धत उथळ, बाळबोध व सरधोपट आहे. तूं हठयोगी विमलानंद स्वामी आणि शरभमुनींच्या चमत्कारांनी प्रभावित झाला आहेस. पण तूं जरा खोलवर, गंभीर विचार करुन पहा बरं! आपला स्वार्थ आणि अहंभाव कुरवाळणारे हठयोगी समाजाला कोणती मदत करतात? उलट ते भोळ्याभाबड्या जनतेला आपल्या चमत्कारांनी चकित करतात आणि आपला स्वार्थ साधतात. या चमत्कारांनी एखादा भुकेला जीव कांही ते वांचवूं शकत नाहीत.

"परंतु रमेशने, निरलसपणें रात्रंदिवस खपून, आपल्या गांवातल्या लोकांना मृत्यूच्या दाढेंतून वाचवलं आहे. हठ्योगीची सिद्धी स्वतःपुरती आहे, व्यष्टिपरक आहे. पण रमेशचा पुरुषार्थ मात्र इतरांच्या कल्याणासाठी आहे, समष्टिपरक आहे! हे तपस्वी आपल्या चमत्कारांचं प्रदर्शन करुन प्रजेंत आपला उदोउदो करुन घेतात. पण त्यांच्यामुळें प्रजेचे कोणतेही हित साधले जात नाही. त्यांच्यापासून नागरिकांना काडीमात्र लाभ होऊं शकत नाही. *मानवसेवा याचा खरा अर्थ* परमेश्वराची सेवा असाच आहे. या कसोटीवर रमेश हाच उच्च श्रेणीचा श्रेष्ठी ठरेल. म्हणून माझ्या दृष्टीने पंडित विश्वनाथांचा निर्णय न्यायशास्त्रानुसार अगदी योग्य आहे आणि तुझा संदेह अनाठायी आहे."

राजाचे मौन भंग करण्यांत सफल झालेला वेताळ, पुन्हां शवासहित अदृश्य झाला आणि त्या झाडावर जाऊन बसला.

(आधार : वल्लभ यांची रचना)

भारत गाथा

एका महान संस्कृतीचा शोध
युगायुगांचा गौरवशाली इतिहास

८. भारत भूमी अशी पवित्र झाली

दसऱ्याचा सुट्या सुरू झाल्या होत्या. संदीप आणि चमेलीला मिळालेल्या खजिन्याची बातमी शेजार-पाजारच्या मुलामुलींना समजली होती. प्रथम त्यांना आश्चर्य वाटले की हे भाऊ बहीण गेल्या सुट्टीत येत होते तसे खेळायला का आले नाहीत? मग त्यांनीच शोधून काढले की ही दोघे एका वयोवृद्ध माणसाबरोबर फिरायला जातात व ते जे सांगतात ते अगदी लक्षपूर्वक ऐकतात. एक दिवस एक दुसरे भाऊ-बहीण, किशोर आणि रोमाने नदी किनाऱ्यावर फिरत असलेल्या प्रोफेसर देवनाथ, संदीप व चमेलीचा पाठलाग केला. संदीप आणि चमेली प्रो. देवनाथचे बोलणे ऐकण्यांत इतकी तल्लीन झाली होती की अर्धा तास लपतछपत मागे येणाऱ्या आपल्या मित्रांकडे त्यांचे लक्षच गेले नाही. जेव्हां प्रोफेसरांनी आपली कहाणी थांबवली तेव्हा किशोर आपले आश्चर्य लपवूं शकला नाही. - ''आहा, किती सुंदर!'' त्यावेळी तिघांनी मागे वळून पाहिले.

संदीप आणि चमेलीला त्यांना पाहून सानंद आश्चर्य वाटले. त्यांनी आपल्या आजोबांना मित्रांची ओळख करून दिली. ते आनंदित झाले व म्हणाले - ''मला आश्चर्य वाटत होतं की आपल्या नातवडांच्या मित्रांची भेट का होत नाही. किशोर, रोमा, माझ्यामुळें तुम्ही तुमच्या मित्रांना भेटू शकला नसाल तर मला माफ करा हं!'' सदैव हसतमुख असणाऱ्या, मनमिळाऊ स्वभावाच्या प्रोफेसरांनी म्हटले.

''नाही, नाही, चूक करणाऱ्यांना आम्ही नुसतेच सोडून देत नाही. आपल्याला आम्हाला

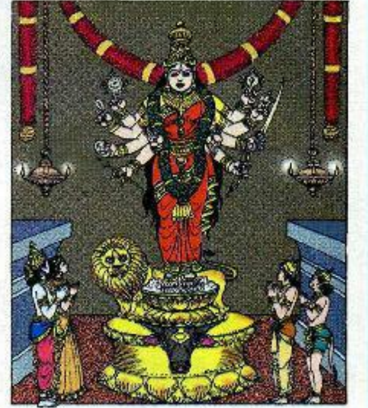
पण कहाणी सांगावी लागेल. ''रोमाने म्हटले. ''का नाही? अवश्य सांगेन. कारण मला आत्ता आणखी दोन नातवंडं मिळाली आहेत, मी त्याचं मूल्य चुकते करायला तयार आहे.'' प्रोफेसर हसत म्हणाले.

दुसऱ्या दिवशी प्रोफेसरांच्या कहाणी-सत्रात किशोर व रोमाने यायचे निश्चित झाले. पण ते त्यांच्या जॉर्ज व ज्यूली नांवाच्या आणखी दोन मित्रांना घेऊन आले. संध्याकाळ झाली होती. संदीपच्या आई-वडीलांच्या घरासमोरच्या मखमली लॉनवर ती सगळीजण बसली होती. पण त्याचवेळी लाऊडस्पीकरवर मोठ्याने सिनेमांतली गाणीं ऐकू आली.

''नवरात्र असल्यामुळें दुर्गापूजेच्या उत्सवातली ही गाणी आहेत असं वाटतं.'' किशोर म्हणाला.

''दुसऱ्यांच्या भावनांची बिलकुल कदर न करण्यामुळे हे असे होते. प्राचीन काळापासून असे उत्सव आले नि गेले. वर्षानुवर्षे लोकांनी देवीची पूजा-आराधना केली आहे. गीतांच्या रूपाने प्रार्थना करून देवीला आळवले गेले. परंतु कोणाच्याही भक्तीमुळे दुसऱ्यांना त्रास झाला नाही. आत्ता लाऊडस्पीकरमुळे असे होते आहे. मोठ्या आवाजातली गाणी सांगतात कीं या उत्सवाचे आयोजन करण्याची संधी मिळेल तेव्हां तुम्ही अगदी अवश्य लक्ष द्यायला हवे की तुमच्या कार्यक्रमामुळे दुसऱ्यांना त्रास किंवा क्लेश होणार नाहीत.'' प्रोफेसर म्हणाले.

''ह्या दसऱ्याची परंपरा कशी व केव्हां सुरू

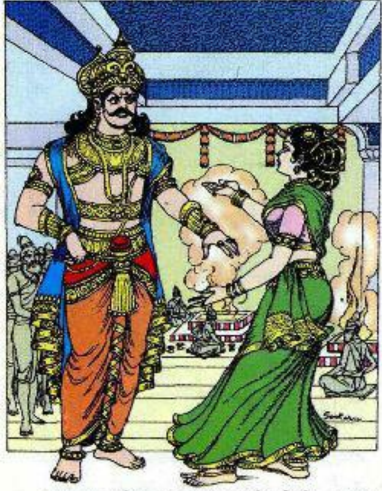

झाली, आम्हाला सांगाल का?'' रोमाने कुतुहलपूर्वक विचारले.

''आपल्याला त्या जगाच्या आरंभापासून सुरवात करावी लागेल. अध्यात्म आणि भारताच्या महान शास्त्रांचा जर तुम्ही अभ्यास कराल तर तुम्हाला समजेल की, सृष्टी एक अशी प्रक्रिया होती, की जिच्यांत अनंत व असीम हे सीमित वस्तूंत लपून राहिले. हा एक लपंडावासारखा खेळ आहे. आत्मानुसंधानासाठीं

असीम आत्मा असे करतो.

"ब्रह्मा या जगाचा निर्माता आहे. देव, अर्धदेव, असुर, वनस्पती इत्यादिंच्या निर्मितीला ब्रह्मदेवांचा एक मुलगा दक्ष, हा जबाबदार होता. दक्षाची उत्पत्ती ब्रह्मदेवांच्या

उजव्या अंगठ्यापासून झाली होती. त्याचा विवाह ब्रह्मदेवांच्या डाव्या अंगठ्यापासून निर्माण झालेल्या विरानीशी झाला होता. याच कारणामुळे कदाचित् आजही वधू वराच्या डाव्या बाजूला बसते. त्याला पन्नास मुली होत्या. त्यांतल्या एकोणपन्नास मुलींचे विवाह दिव्य शक्ती असलेल्या देवता व ऋषींबरोबर झाले. त्यांच्यापासून मनुष्याची उत्पत्ती झाली.

"दक्षाच्या सर्वांत लहान मुलीने, सतीने, वडिलांच्या इच्छेविरुद्ध शिवाशी लग्न केले. या कारणामुळें दक्षाने कधीही आपल्या मुलीला माफ केले नाही. नंतर लवकरच दक्षाने एका मोठ्या यज्ञाची तयारी कली. व त्याला सर्व देवतांना आणि ऋषीमुनींना निमंत्रण दिले, आपल्या सर्व मुलींना व जांवई लोकांनाही आमंत्रण दिले पण शिवाला व सतीला बोलावले नाही. पण ही बातमी सतीला कळली व हरद्वारजवळ कनखल गांवी ती आपल्या वडिलांच्या घरी गेली. आमंत्रण नसल्यामुळें शिवाने सतीला जायची परवानगी दिली नाही. पण आई-वडिलांच्या घरी जायला मुलीला निमंत्रणाची गरज नाही असे म्हणून सतीने जाण्याचा आग्रह धरला.

"दुर्दैवाने, सतीला पाहताचा दक्षाच्या रागाचा पारा चढला व शिवाचा अपमान होईल असे तो बोलूं लागला. तो म्हणाला की शिव वेशभूषा ठीकपणे करत नाही, तो भूत-प्रेतांचा स्वामी आहे, त्याला कुठलेही काम नीट येत नाही, त्याचे खाणें पिणें ठीक नाही.

"सती आपल्या नवऱ्याचा अपमान सहन करूं शकली नाही. तिने यज्ञकुंडात उडी मारली, व ती जळून मेली. सर्वजण ह्या अनपेक्षित घटनेमुळे स्तंभित झाले. सतीचे रक्षक बनून आलेल्या काही भुतांनी ही दुःखद बातमी कैलासला जाऊन शिवांना सांगितली. क्रोधित झालेल्या शिवांनी आपली एक जटा पृथ्वीवर टाकून दिली. त्यांतून वीरभद्र नावाचा एक हजार हात असलेला राक्षस प्रगट झाला.

"वीरभद्र दक्षाच्या कनखल नगरींत असलेला राक्षस प्रगट झाला. त्याने भयंकर उपद्रव घायला सुरवात केली, यज्ञाचा नाश केला व आलेल्या सर्व निमंत्रितांना पुरेपुरे करून सोडले. शिव देखील त्वरित तिथे येऊन पोहोचले. त्यांनी आपल्या त्रिशूळाने दक्षाचे डोके कापून टाकले. शिवांचा राग शांत झाल्यावर एका बकऱ्याचे डोके त्या धडावर जोडण्यात आले.

"शिव सतीचे मृत शरीर आपल्या खांद्यावर घेऊन संबध देशभर भ्रमण करत राहिले. विष्णूने आपल्या सुदर्शन चक्राने सतीच्या शरीराचे तुकडे तुकडे केले. ते वेगवेगळ्या ठिकाणीं पडले. खरे तर सती ही देवी भगवतीचा अवतार होती हे मोठ्या जाणकार ऋषीमुनींना माहित होते. त्यांनी जिथे जिथे सतीचे अवयव येऊन पडले होते, त्या त्या ठिकाणी त्यांचे एक पवित्र देऊळ बनवले. अशी पवित्र देवळें काश्मीरपासून कन्याकुमारी पर्यंत अनेक आहेत.

"त्यामुळेच भौगोलिक दृष्टचा ही भारतभूमी पवित्र मानली जाते. ह्या सर्व घटना इतक्या प्राचीन काळांत घडलेल्या आहेत, की भगवती देवीच्या पूजेच्या प्राचीन काळची नक्की नोंद कुठेही नाही. हीच देवी, शक्ती, दुर्गा, काली, चंडी व आणखी कितीतरी नावांनी, गुणांनी व रूपांनी अवतार घेते.

"ही गोष्ट आहे का?" चमेलीने विचारले.

"गोष्ट म्हणता येईल. पण पौराणिक कथा म्हणणे अधिक उचित होईल. पौराणिक कथा ही प्राचीन कथा असते व त्यांत कुठलेतरी महान सत्य असते. अशा प्राचीन कथांच्या संग्रहांना व त्यांच्या अभ्यासाला पुराणशास्त्र म्हणतात. भारताचे पुराणशास्त्र खूप समृद्ध आहे." इतके बोलून प्रोफेसर आलेल्या काही प्रमुख व्यक्तींना भेटण्यासाठी उठून उभे राहिले.

"आम्हाला आणखी काही पौराणिक कथा केव्हां सांगाल तुम्ही?" अशोकने विचारले.

"तुमची इच्छा असेल तेव्हां" प्रोफेसर हसत म्हणाले.

या महिन्यांत जन्मलेली श्रेष्ठ व्यक्ती

डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन

डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांचा जन्म ५ सप्टेंबर १८८८ रोजीं झाला. भारतीय तत्वज्ञानाचा जगांत प्रसार करणारे ते सर्वश्रेष्ठ तत्वबेत्ते होते. नंतर त्यांनी भारताचे राष्ट्रपतीपद भूषविले.

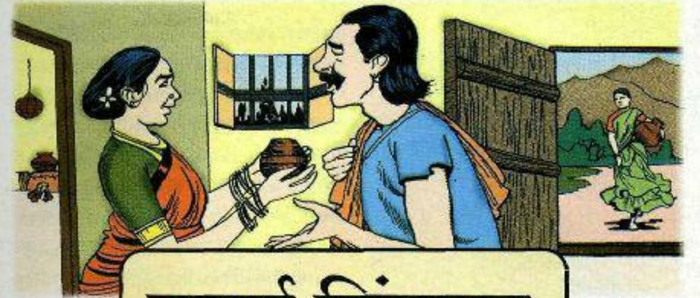
डॉ. राधाकृष्णन यांची दैदीप्यमान कारकीर्द प्रेसिडेन्सी कॉलेज, मद्रास, इथें तत्वज्ञानाचे प्राध्यापक म्हणून सुरुं झाली. त्यानंतर त्याच विषयाचे प्राध्यापक म्हणून ते कलकत्ता विद्यापीठांत गेले. १९३६-१९३९ या काळांत इंग्लंडमधें ऑक्सफर्ड युनिव्हर्सिटींत त्यांची पौर्वात्य धर्मांचे प्राध्यापक ही बहुमानाची नेमणूक झाली. त्यानंतर १९४८ पर्यंत बनारस हिंदू विद्यापीठाचे उपकुलगुरु म्हणून त्यांनी काम पाहिले.

ह्या वेळेपर्यंत, त्यांची एक सर्वोच्च श्रेणीचे विद्वान व उत्कृष्ट वक्ते म्हणून देश देशविदेशांत ख्याति पसरली होती. १९४९ मधें ते युनेस्कोचे अध्यक्ष झाले. भारत आता स्वतंत्र झालेला होता. कांही अति महत्वाच्या देशांत स्वतंत्र भारताची बाजू समर्थपणें मांडणारा एक श्रेष्ठ प्रवक्ता हवा होता. डॉ. राधाकृष्णन यांना भारताचे राजदूत म्हणून सोव्हिएट संघात (जो आता अस्तित्वांत नाही) म्हणजेच रशियांत, पाठवले गेले. त्यावेळेस तिथें स्टॅलिनची राजवट होती. स्टॅलिन हा अतिशय आडमुठा व कठोर नेता होता. परंतु डॉ. राधाकृष्णन यांची गाढ विद्वत्ता आणि धोरणी वृत्ती पाहून स्टॅलिन बराच प्रभावित झाला होता. डॉ. राधाकृष्णन यांच्याबद्दल त्याला आदर व कौतुक वाटत असे. ह्यामुळें भारत व रशिया या दोन्ही देशांत सामंजस्य व मैत्री निर्माण झाली.

भारताला एका श्रेष्ठ उपराष्ट्रपतीची निकड होती. त्यावेळेस डॉ. राधाकृष्णन यांनी ते पद स्वीकारले. १९६२ मधें ते भारताचे राष्ट्रपती झाले. १९६७ मधें ते निवृत्त होईपर्यंत राष्ट्रपतीपदाची प्रतिष्ठा व सन्मान राखून त्यांनी हे पद सांभाळले.

त्यांनी लिहीलेल्या अनेक पुस्तकांपैकी "भारतीय तत्त्वज्ञान" हे सर्वाधिक लोकप्रिय पुस्तक आहे.

१९७५ मधें डॉ. राधाकृष्णन यांचे निधन झाले. ५ सप्टेंबर हा त्यांचा जन्मदिन आता साऱ्या भारतदेशांत शिक्षक-दिन म्हणून उत्साहाने पाळला जातो.

सुवर्ण सिंहासन

(9)

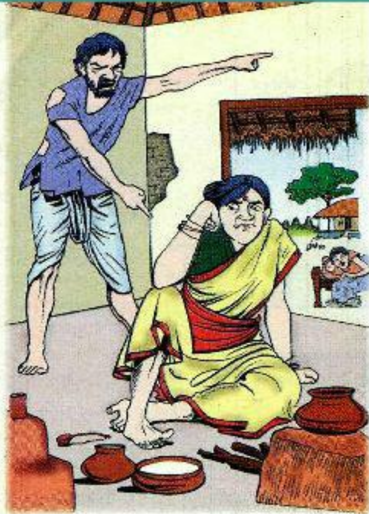
(आजपर्यंत : मलयध्वजाची कथा संपवून दुसऱ्या सालभंजिकेनेदेखील विजय दत्ताला प्रश्न विचारले. त्याने त्यांची बरोबर उत्तरें दिली आणि सुवर्ण सिंहासनाच्या दुसऱ्या पायरीवर चढण्यास तो लायक ठरला. तेव्हां तिसरी सालभंजिका न्यायदेवी हिने विजयदत्ताला एक कहाणी सांगितली. त्यांत सुभद्रा देशचा राजा न्यायवर्धन आदर्श न्यायासाठीं प्रसिद्ध होता. त्याच्या दरबारांत न्याय मागण्यासाठीं दोन मित्र आले आणि दोघांनी आपापल्या दृष्टीकोनातून आपली बाजू मांडली. वीर नांवाच्या व्यक्तिने आपला मित्र चंद्र याच्यावर आरोप लादला की त्याने लहानपणीच आपल्या मुलीचा विवाह वीरच्या मुलाशी करण्याचे वचन दिले होते. परंतु आता चंद्र श्रीमंत झाला असल्यामुळें गरीब वीरच्या मुलाशी तो मुलीचा विवाह करण्यास तयार नव्हता. यावर राजाने चंद्रला आपली बाजू मांडण्यास सांगितले. त्यानंतर...)

चंद्रने महाराजांस विनयपूर्वक प्रणाम केला व म्हटले, "वीरने जे कांही माझ्याबद्दल सांगितले आहे, ते अगदी खरं आहे. परंतु आपले म्हणणे सिद्ध करण्यासाठी खऱ्या गोष्टींवर खोटेपणाचा इतका मुलामा त्याने दिला आहे की खरी हकीकत झांकली गेली आहे. त्याचे बोलणे ऐकून प्रत्येकाला जरुर वाटेल की त्याच्यावर अन्याय होत असून पूर्णपणे मीच दोषी आहे.

"वीर व मी लहान पणापासूनचे मित्र आहोत हे खरे आहे. मैत्री कायम टिकावी म्हणून आपण एकमेकांचे व्याही-संबंधी बनावे असे आम्ही ठरवले. पण हा विचार टाळण्याचे कारण तो गरीब आहे आणि माझी परिस्थिती सुधारली आहे हे नाही. त्याचं खरं कारण आहे - आम्हा दोघांच्या बायकांच्या राहणीमानात आणि विचारसरणीत जमीन - आसमानाचा फरक आहे. हा विवाह न करण्याचे हे खरे कारण आहे."

चंद्र पुढे म्हणाला, "माझी पत्नी जानकी

लक्ष्मी गायत्री

कष्टाळू, काटकसरी असून आपल्या कुटुंबाचा उत्कर्ष पाहाणारी आहे. मी जे कांही मिळवतो त्यांतील अर्धा भाग शिल्लक टाकून अर्धा भाग ती घरखर्चासाठी वापरते. फावल्या वेळांत पापड करुन विकते. श्रीमंत लोकांच्या घरी थोडे फार काम करुन जास्त पैसा मिळवण्याचा प्रयत्न करते. शिल्लक टाकलेले पैसे ती व्याजाने उधार देते व उत्पन्न वाढवण्याचे प्रयत्न करते. तिच्या बुद्धी, चतुराई व कष्टामुळें आज आम्ही सुखी व संपन्न आहोत. मी पण तिच्यापासून सतत कष्ट करण्यास शिकलो. आमच्या दोघांच्या सहवासांत आमची मुलगीदेखील अतिशय कामसू झालेली आहे. आम्ही तिघे कामांत मग्न राहून आपले जीवन सुखमय व जास्त चांगले बनवण्याचा प्रयत्न करतो.

"वीरच्या पत्नीचा, कनकाचा स्वभाव माझ्या पत्नीच्या स्वभावाच्या अगदी उलट आहे. ती आळशी व बेजबाबदार बाई आहे. आपल्या नवऱ्यासाठीं व मुलांसाठी स्वयंपाक करायला देखील ती नाखूष असते. अर्ध्या शेराचा भात करण्याऐवजी ती एक शेराचा करुन ठेवते. घरखर्च वाटेल तसा, विचार न करता, करते. तिचा नवरा जे कमावून आणतो ते उधळपट्टी करुन खर्चून टाकते. त्याला जास्ती पैसे आणण्याचा तगादा लावते. स्वतः कष्ट करुन घरांतल्या मिळकतीला हातभार लावावा हे तर दूरच! तिची मुलेंही घरकामांत मदत करीत नाहीत. मळकट कपडे घालून गल्लोगल्ली भटकत फिरतात. त्यांच्याकडे तिचे लक्षही नसते.

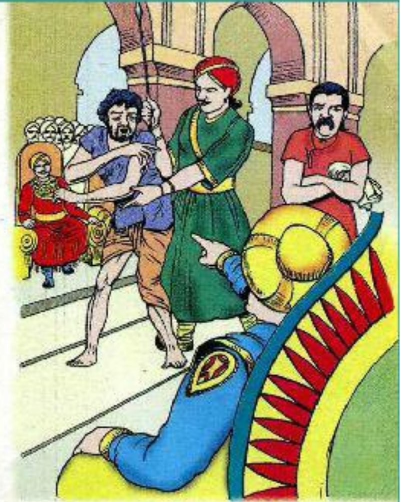
"सुरवातीला या त्यांच्या वागणुकीकडे आम्ही दुर्लक्ष केले. कारण मी घरांतल्या वडीलधाऱ्या मंडळींच्यासमोर शब्द दिलेला होता. म्हणून आमच्या भावी जांवयाला, सारंगला सुधारण्याचा आणि त्याला उद्योगी बनवण्याचा आम्ही निश्चय केला. माझ्या पत्नीने या दृष्टीने अनेक प्रयत्न केले. पण सारंगवर त्याचा कांहीही परिणाम झाला नाही. तो काम टाळत असे. त्याच्यावर काम करण्यासाठी जर दडपण आणले तर त्याची आई नाराज होत असे. माझ्या पत्नीवर ती उलट आरोप करायची की पैशाच्या घमेंडीत सारंगला माझी पत्नी सतावते, आणि त्याला अपमानित करते. वीरच्या बायकोला वाटायला लागलं की आम्ही त्यांच्यां मुलाला आईवडिलांपासून वेगळा करतो आहोत. त्यांचे हे विचार बदलतील आणि आमचा हेतू लक्षांत घेउन आपली चूक ते मानतील अशी आम्हाला अजूनही आशा होती. पण शेवटी आम्ही निराश झालो.

"आता सारंग सतरा वर्षांचा तरुण आहे.

तरीसुद्धां जीवनमान न सुधारता बेछूट झालेला आहे. गांवातल्या उनाड तरुणांच्या संगतीत दिवसभर ताडी पितो आणि जुगार खेळतो. तरीसुद्धां त्याचे आईवडील त्याला कांहीच बोलत नाहीत! असल्या आळशी, बेज़बाबदार, वाईट संवयी असलेल्या तरुणाशी, माझ्या सुशील आणि उद्योगी मुलीचा विवाह करुन, माझ्या हाताने मी तिचे नुकसान कसे करुं? आपल्या डोळ्यांदेखत तिच्या आयुष्याचा सत्यानाश कसा करुं? ही परिस्थिती पाहून गांवातल्या सूज्ञ आणि अनुभवी वडीलधाऱ्या मंडळींनी माझी बाजू घेतली आहे व माझा निर्णय योग्यच मानला. पण वीर माझ्या संपत्तीच्या लोभाने ही वस्तुस्थिती खोट्या प्रकारे रंगवून सांगतो आहे. गांवकारी पैशाच्या लोभाने माझी बाजू घेत आहेत असं तो म्हणतो. परंतु खरी गोष्ट अशी आहे की माझी संपत्ती व माझा निर्णय यांचा कांहीही संबंध नाही. आम्हाला वीर व सारंग ह्यांच्या गरीबीची घृणा नाही. राग आहे तो त्यांचा आळशीपणा, बेलगाम वर्तन व वाईटसाईट संवयी यांचा!" एवढं सांगून चंद्र गप्प बसला.

महाराजांनी चंद्रचे भाषण लक्षपूर्वक ऐकले. क्षणभर त्यांनी दोघांकडे नीट न्याहाळून पाहिले. चंद्रचा पोशाख साधा, स्वच्छ होता. चेहरा शांत होता. वीरचा पोशाख कळकट होता व केंस विस्कटलेले होते. त्याच्या डोळ्यांत भिती होती व तो बावरलेला दिसत होता.

वीर आवेशांत कांही बोलणार होता. पण महाराजांनी त्याला शांत राहाण्याची खूणं केली आणि चंद्रला विचारले, "आतां मुलीचा विवाह कुणाशी करण्याचा विचार आहे?"

"महाराज! आजपर्यंत मी ही गोष्ट गुप्त ठेवली होती. पण आपण जेव्हां हा प्रश्न विचारला आहे तेव्हां त्याचे उत्तर देणें माझें कर्तव्य आहे. माझ्या मेव्हण्याचा मुलगादेखील सारंग एवढाच आहे. तो सर्व दृष्टीने माझ्या मुलीसाठी योग्य आहे. तो सालस स्वभावाचा आहे. त्याला कोणतीही वाईट संवय नाही. तो कष्टाळू असून शेतीवाडीचे सारे काम जाणतो. अभ्यासांतही तो हुशार आहे. त्याच्या आईवडिलांना हा संबंध पसंत आहे. मुलगा व मुलगी या विचाराशी सहमत आहेत." चंद्रने सविस्तर सारे कांही स्पष्टपणें सांगितले.

चंद्रचे बोलणें ऐकून वीर पुन्हां आवेगाने कांही बोलणार होता. पण महाराजांनी त्याला थांबवले आणि म्हटले, "इथें रागवायचे किंवा दांडगेपणाचे कांहीच कारण नाही. तुम्ही दोघांचे म्हणणे मी ऐकले

आहे. आता दोघेही शांतपणें बसा."

त्यानंतर महाराजांची परवानगी घेऊन मणिकर्ण या विदेशी व्यापाऱ्याने आपली तक्रार ऐकवली.

"महाराज! इथून थोडे दूर असलेल्या सिंहद्वीपचा मी एक नागरिक आहे. माझे वडील एक मोठे व्यापारी होते. त्यांच्या इच्छेनुसार मी लहानपणापासूनच व्यापाराच्या कामांत त्यांना मदत करुं लागलो. पण मला त्या कामाची विशेष आवड नव्हती. म्हणून मी मित्रांबरोबर हिंडायला निघून जात असे. परंतु अचानक माझे वडील वारले व त्यांचा व्यापार मला संभाळावा लागला. वेळोवेळीं त्यांच्या मित्रांनी मला मार्गदर्शन केले. त्यांचा व्यापार नीट चालवून वाढवण्याचा मी खूप प्रयत्न केला. माझी महत्वाकांक्षा समुद्रपार व्यापार करावा अशी होती. माझ्या वडिलांच्या हितचिंतकांनी व माझ्या आईनेदेखील या व्यापाराला मनाई केली होती. पण माझा मात्र ठाम विश्वास होता की समुद्रावर केलेल्या व्यापारांत मला शंभरपटीने फायदा होण्याची संधी आहेच, त्याशिवाय तो व्यापार रोमांचकारी व धाडसाचा आहे. पण आता मला कळतंय की ती माझी फार मोठी चूक होती.

"मार्वी बेटांतून मी स्वस्त किंमतीत सुगंधी द्रव्ये, नारळ, सुंभ आणि हस्तिदंताच्या अनेक वस्तू खरेदी केल्या. हा माल एका व्यापारी जहाजावर लादून मी बंदरातून निघालो. वाटेंत अनेक बंदरातून आणखी सुंदर व आकर्षक वस्तू खरीदल्या. तोपर्यंत वाटेंत कांही त्रास झाला नाही. मी एक मोठा समुद्रावरचा व्यापारी झालो आहे असा माझा विश्वास पक्का झाला.

"जहाजाचा प्रवास पुढें सुरुं होता. जहाजावरच्या कांही व्यापाऱ्यांना आपला माल विकण्यासाठीं सुभद्रा देशांत कांही दिवस थांबायची इच्छा होती. त्यांनी मलादेखील सल्ला दिला की माझ्या मालाला इथें बरीच मागणी आहे आणि मी आणलेल्या वस्तूंना वाटेल ती भरमसाट किंमत मिळूं शकेल. आमचे जहाज तिथें एक आठवडा थांबणार होते. पण सगळा माल विकण्यासाठी जास्त दिवस लागले असते. यावर कांहीजणांनी कल्पना सुचवली की माल ठेवण्यासाठीं भाड्याने जागा मिळतात तिथें माल ठेवावा.

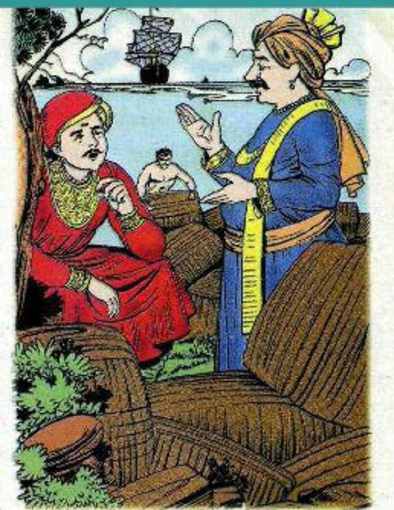
"तोपर्यंत जहाज सुभद्रा देशच्या बंदराला लागले होते. मी अजून कांहीच ठरवले नव्हते. माझी द्विधा मनस्थिती होती. माल उतरवावा की नाही अशा विचारांत असताना मला रत्नगुप्त दिसला" असं म्हणून त्याने रत्नगुप्ताकडे बोट दाखवले.

महाराजांची नजर पडताच रत्नगुप्त उभा राहिला व त्याने त्यांना अभिवादन केले.

रत्नगुप्त सुभद्रादेशाच्या राजधानींत राहात होता. तो नगरांतला फार चतुर व अनुभवी व्यापारी म्हणून प्रसिद्ध होता. महाराजांनी त्याला नीट न्याहाळले व आपली मान हलवून मणिकर्णला आपली फिर्याद पुढें सांगण्याची खूण केली.

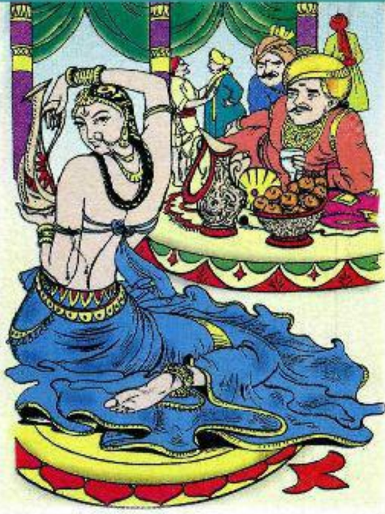
मणिकर्ण म्हटले, "महाराज! रत्नगुप्त खरंच एक फार धोरणी व्यापारी आहे. मी गोंधळून गेलो आहे हे पाहून मी समुद्रव्यापारांत नवशिका आहे हे त्याने लगेच ओळखले. तो तावडतोब माझ्याजवळ आला आणि त्याने स्वतःचा परिचय करुन दिला. माझ्या व्यापाराबद्दल त्याने चौकशी केली. मी त्याला एखादा व्यापारी आपल्या भागीदाराला सांगतो त्याप्रमाणें सगळं कांही खरं तेच सांगितलं. त्याच्या सचोटीबद्दल मला थोडीसुद्धां शंका आली नाही. ही बहुतेक माझी दुसरी चूक होती.

"माझ्याकडून सारी हकीकत समजल्यानंतर तो मोठ्या आपुलकीने म्हणाला, "बेटा, आठवडाभरांत इतका सगळा माल विकला जाणें कांही शक्य होणार नाही. तूं परदेशी आहेस, त्यामुळें इथले स्थानिक लोक तुला फसवण्याचा प्रयत्न करतील. येथील बाजाराची पद्धत समजण्यास तुला वेळ लागेल. पण त्यासाठीं तुला गोदाम भाड्याने घ्यायचं म्हणजे ते खूपच महाग पडेल. आणि ते सुद्धां, राजाज्ञेशिवाय विदेशी व्यापाऱ्यांना गोदाम देता येत नाही. राजाची परवानगी काढायची म्हणजे त्यालाही खूप वेळ लागण्याची शक्यता आहे. तुला पाहिल्यावरच मला

कुणाच ठाऊक, पण तुझ्याविषयीं आपुलकी निर्माण झाली. मीही एक व्यापारी आहे आणि माझ्याकडे माल ठेवण्यासाठी जागादेखील आहे. तुझा माल माझ्या घरालगतच्या गोदामांत सुरक्षित राहील. तूंही माझ्या घरी पाहुणा म्हणून राहा. तुझ्या व्यापारांत माझ्या मदतीची आवश्यकता वाटली तर तीही मदत मी करुं शकेन. तुझा माल आरामांत विकून तूं आनंदाने घरी परत जा."

हे त्याचे गोड बोलणें ऐकून मला वाटलं की देवाने माझ्या मदतीसाठीच याला पाठवला आहे. मला मनांत काडीमात्र संशय आला नाही. मी जहाजावरुन माल उतरवला व गाड्यांत भरुन त्याच्याबरोबर त्याच्या घरीं घेऊन गेलो. घरीं गेल्यानंतर त्याने नोकरांकडून माल उतरवून एका खोलींत ठेवला. त्याला कुलूप लावून त्याची किल्ली

त्याने मला दिली.

"त्याचं हे अलोट प्रेम पाहून मला वाटलं की माझ्या वडिलांचा आत्मा त्याच्यात शिरला आहे आणि परदेशांत सुद्धां मला पावलोंपावली प्रेमळ मार्गदर्शन करीत आहे. माझ्या आनंदाला पारावार उरला नाही. स्नान केल्यानंतर त्याने मला सुग्रास भोजन दिले. थकल्यामुळें मी गाढ झोपलो. संध्याकाळपर्यंत मला जाग आली नाही.

रात्रीं मनोरंजनाच्या निमित्ताने तो मला विलासमंदिरात घेऊन गेला. तिथें सुंदर नर्तकीचे नृत्य चालूं होते. प्रेक्षकांचे मदिरापान चालूं होते. व त्या नशेत चेष्टामस्करीही चाललेली होती.

"हे वातावरण मला नवे नव्हते. वडिलांच्या बरोबर व्यापाराचे काम शिकत होतो, तेव्हां मीदेखील कधीमधीं विलासमंदिरांत जात होतो. पण जेव्हां कामाची पूर्ण जबाबदारी माझ्यावर पडली तेव्हां मी या मंदिरांपासून लांब राहूं लागलो. त्या जागीं पुन्हां एकदा बऱ्याच दिवसांनंतर मी आलो होतो. म्हणून पूर्वीची वृत्ती उफाळून आली. मदिरापान करत नर्तकीच्या नृत्यामधें मी तल्लीन झालो. रत्नगुप्त मात्र शांतपणें नृत्य पाहात होता. त्याने मदिरापान केले नाही किंवा नर्तकीच्याबरोबर थट्टामस्करीदेखील केली नाही. त्याला घरी लवकर यायची इच्छा होती, पण मला तिथें थांबायची इच्छा होती. माझ्यासाठी तोही तिथें थांबला. तिथें जो कांही खर्च झाला, तो सगळा खर्च रत्नगुप्ताने केला. मला त्याने खर्च करूं दिला नाही.

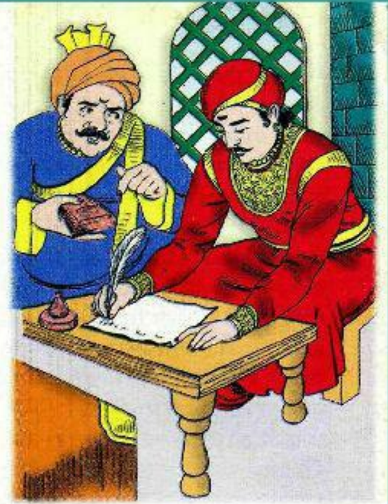
परत येताना वाटेंत त्याने म्हटले, "मणिकर्ण, तुझा माल विकण्यास तुला बराच त्रास पडणार आहे. त्यासाठी तुला मदत करण्यासाठीं मीच तुझा माल खरेदी करतो. माझ्या मालापेक्षां तुझा माल निराळा आहे. पण मला खात्री आहे की लहान व्यापाऱ्यांना तुझा माल विकून थोडाफार नफा मी कमवूं शकेन. तुला काम वाटतं?"

त्याचा विचार ऐकून मला फारच आनंद वाटला. मी धुंदीत होतो. त्यामुळें विचार न करताच मी त्याला होकार दिला, आणि घरी ज़ाऊन मी निश्चिंत मनाने झोंपी गेलो.

सकाळीं जागा झालो तेव्हां रात्रीच्या बोलण्यावर मी नीट विचार करूं लागलो. आंघोळ झाल्यानंतर न्याहारीच्यावेळीं मी त्याला म्हटले, "रत्नगुप्तजी, तुम्ही मला खूप मदत केली आहेत आणि तुमच्यावर माझा पूर्ण विश्वास आहे. तरीदेखील, तुम्ही माझा सारा माल कां खरेदी करणार आहात? मला हे जाणण्याची इच्छा आहे.

आणि जर तुम्हीच माझा माल घेणार असलात तर मालाची अर्धी रक्कम तुम्ही मला आगाऊ दिलीत तर बरे पडेल. कारण आता माझ्याजवळ फारसे पैसे शिल्लक राहिलेले नाहीत."

माझ्या बोलण्यावर तो नाराज होऊन म्हणाला, "अजून तर तुझ्या मालाचा इथल्या बाजारांत काय भाव येईल ती चौकशी मी केलेली नाही. तरीही मी माल खरेदी करण्यास तयार आहे. आज बाजारांत जाऊन मी मालाच्या भावाची माहिती काढून येईन. तोपर्यंत माझ्याजवळ हे दहा हजार रुपये आहेत, ते ठेवून घे. संध्याकाळपर्यंत आणखी कांही पैशांची जमवाजमव करतो. कारण हा व्यापारांतील देवघेवीचा व्यवहार आहे. म्हणून या कागदावर तूं सही करून ठेव. वेळ मिळाला की त्यावरचा मजकूर सविस्तर लिहीन."

"असे म्हणून त्याने मला दहा हजार रुपये व एक साधा कोरा कागद दिला. मी रुपये घेतले व कागदावर सही केली. त्यानंतर दिवसभर रत्नगुप्त आपल्या धंद्यांच्या कामांत गुंतलेला होता. मी देखील शहरांत हिंडतफिरत होतो. उत्सुकतेच्या पोटीं मी माझ्या मालाच्या भावासंबंधी बाजारांत चौकशी केली. माझ्या मालाला इथें भरपूर मागणी होती. आणि माझ्या देशांतल्या भावापेक्षां इथें त्याला दसपट किंमत मिळणार होती. एका महिन्यानंतर होणाऱ्या वसंतोत्सवाच्यावेळीं तर भाव जास्त वाढले असते.

"मला जेव्हां हे सारे समजले तेव्हां मी आपल्या दैवाला दोष देऊं लागलो. रत्नगुप्ताला सारा माल विकण्यापूर्वीं मी बाजारांत चौकशी कां केली नाही? मला याचे फार वाईट वाटले आणि मी हळहळत बसलो. रत्नगुप्ताला बाजारभावाची कल्पना होती. तरीदेखील खरी वस्तुस्थिती लपवून त्याने मला धोका दिला याबद्दल माझी खात्री पटली. बाजारांतल्या इतर व्यापाऱ्यांजवळ मी रत्नगुप्ताबद्दल विचारपूस केली तेव्हां तो अतिशय प्रामाणिक व विश्वासपात्र व्यापारी आहे असे सर्वांनी सांगितले. मला कांहीच कळेना. मी गोंधळून गेलो व घरीं आलो.

"रत्नगुप्त घरीं माझी वाट पहात होता. मला पाहून तो म्हणाला, "एकटाच कुठे रे गेला होतास मणिकर्णा?"

मी माझ्या मनांतली रुखरुख त्याला सांगितली आणि स्पष्टपणें विचारले, "माझ्या सर्व मालाबद्दल तुम्ही मला किती पैसे देणार आहात?"

"त्यावर चमकून रत्नगुप्ताने लगेच उत्तर दिले,

"काय बोलतो आहेस तूं मणिकर्ण? तुझ्या मालाबद्दल तूं पुरे चाळीस हजार रुपये वसूल केले आहेस. आणि वर उलट मलाच विचारतोस की मी किती पैसे द्यायचे आहेत? काय मदिरापान करुन आला आहेस की काय? म्हणून कांहीतरी बरळतो आहेस!"

त्याचे हे बोलणे ऐकून मी थक्कच झालो. माझे शरीर दगडासारखे निर्जीव झाले. त्याने मला सही करण्यासाठी जेव्हां कागद दिला होता, तो कोरा होता. पण आता मात्र त्यावर स्पष्ट अक्षरांत लिहीलेले होते की मी माझा सारा माल त्याला चाळीस हजार रुपयांना विकलेला आहे. तो त्या कागदावर खरे तेच लिहील, या विश्वासावर मी सही केलेली होती. पित्यासारखी माया करणारा हा गृहस्थ अशा प्रकारें दिवसाढवळ्या मला लुबाडून फसवील अशी मी कधी कल्पनाही केली नव्हती. मला तेव्हां कळले कीं व्यापारांत कुणावर विश्वास ठेवणें, बेसावध व निष्काळजी राहाणें, हे मूर्खपणाचे आहे आणि व्यापारी आचारसंहितेच्या विरुद्ध आहे, मी स्वतःलाच दोष दिला. मला माझ्या चुकीबद्दल पश्चात्ताप झाला. आता कपाळ बडवून काय उपयोग? मी बाजारांत जाऊन लोकांना जीव तोडून सांगितले की रत्नगुप्ताने मला फसवून लुटले आहे. परंतु कुणीही माझ्यावर विश्वास ठेवला नाही. माझ्या बाजूने कुणी बोललेदेखील नाहीत. उलट मलाच ते विश्वासघातकी व दगाबाज म्हणूं लागले.

"महाराज, शेवटी निराश होऊन मी आपल्या न्यायसभेंत हजर झालो आहे. आपल्या राज्यांत एका विदेशी असहाय्य नागरिकाला न्याय मिळेल आणि मला माझा माल परत केला जाईल अशी मी आशा करतो.

"हो महाराज! आणखी एक गोष्ट! ज्या खोलींत माझा माल ठेवलेला होता, त्या खोलीची किल्लीदेखील हरवून टाकलेली आहे. आता माझ्या नशिबाचा निकाल आपल्या हातांत आहे." आपले हे लांबलचक फिर्यादीचे भाषण संपवून मणिकर्ण गप्प बसला.

ऑलिंपिक्स साठीं खास सदर

ओहो... ऑलिंपिक्स!

सादर कर्ता : चन्दामामा

कवींच्या म्हणण्यानुसार ऑलिंपिक खेळांना सुरुवात झाली ती देवांच्या लढाईमुळे! देवांचा पिता झियस आणि दुसरा एक देव क्रोनोस यांच्यात पृथ्वीच्या मालकीसाठी माउंट ऑलिंपस या पर्वतावर युद्ध झाले. झियस जिंकला आणि विजय साजरा करण्यासाठी त्याने खेळांचे समारंभ सुरु केले.

दुसऱ्या दंतकथेनुसार सुनितेचा ग्रीक देव पेलॉप्स याने रथस्पर्धेत लबाडी करून हिप्पोडेमिया या सुंदरीला जिंकले. त्याने त्यांची जंगी शर्यत ठेवून जल्लोष केला व ऑलिंपिक्सची अशी सुरुवात झाली.

कांहीजण म्हणतात की देवांची माता रिया हिच्यासाठी उभारलेल्या वेदीवर इ.पू. १३६० मध्ये तिची पूजा सुरू झाली व या खेळांची ही सुरुवात आहे.

ग्रीसचा सर्वश्रेष्ठ लोकप्रिय नायक हर्क्युलिस ह्यालाही ऑलिंपिक सामन्यांचा जनक मानतात. ऑजियस राजाने एकदा हर्क्युलिसला तबेले साफ करायला बोलावले. ते कष्टप्रद काम संपल्यावर राजाने त्याला कांहीही बक्षीस दिले नाही. म्हणून चिडून हर्क्युलिसने राजाचा वध केला. नंतर खेळांच्या स्पर्धा ठेवून आपला विजय साजरा केला.

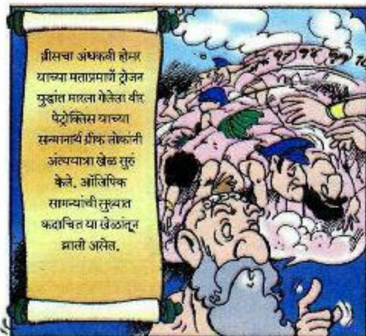

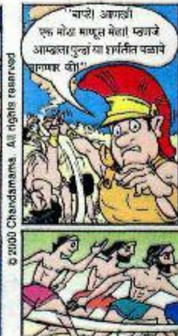

त्यांच्या पायाशी ज्योत लावण्यासाठी तिचे भक्त धावत सुटले, कारण सूर्याच्या पहिल्या किरणांपासून ही ज्योत पेटवायची होती.

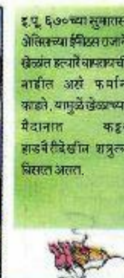

एका ब्रॉंझच्या तबकावर वर्तुळांची रांग दाखवणारे इफिटस राजाचे हे फर्मान आजही पाहायला मिळते. देवाचे आभार मानण्यासाठीं त्याने ते वचन दिलं होतं.

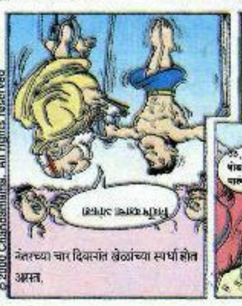

कुस्ती ही प्राचीन ऑलिंपिक्समधली लोकप्रिय स्पर्धा होती. ही हल्लीच्या कुस्तीसारखी नव्हती. कुस्ती व मुष्टियुद्ध यांचे मिश्रण असलेल्या या खेळाला "पॅंक्रेशन" असे म्हणत. प्रतिस्पर्ध्याला चावणे, त्याची बोटे मोडणे किंवा डोळे फोडणे याखेरीज इतर कांहीही केलेले चालत असे.

अराक्चियन ह्या प्रसिद्ध मल्लाने पॅंक्रेशनचे ऑलिंपिक मुकुट तीन वेळां जिंकले. पण तिसऱ्या वेळेला त्याला मुकुट घालण्यापूर्वी तो मरण पावला. निकराची कुस्ती झाल्यावर त्याच्या प्रतिस्पर्ध्याने त्याचा गळा दाबला व तो खाली पडला. पंचांनी मात्र नंतर त्याच्या मृतदेहावरच मुकुट चढवला.

ऑलिंपिक्समधली सर्वांत महत्त्वाची स्पर्धा म्हणजे रथांची शर्यत. त्यांत भाग घेणारे जिंकण्यासाठी कांहीही करायला तयार असत. प्रतिस्पर्ध्यांच्या सारथ्यांना लांच देणे किंवा त्यांच्या रथाशी मुद्दाम टक्कर किंवा धक्का देणे हे होत असे. रथाच्या श्रीमंत मालकांना बक्षिसे मिळत. आणि बिचारे सारथी नुसतेच घाम पुसत बसत!

यांत सर्वांत कमाल केली इ.पू. ४१५ मधे अल्सिबियाडीसने! त्याने एकाच स्पर्धेत सात रथ उतरवले. आणि फक्त पहिलेच नव्हे तर दुसरे नि चौथे बक्षीसदेखील मिळवले.

ऑलिंपिक स्पर्धा केवळ खेळांची प्रदर्शनं राहिली नाहीत. त्यांना प्रचंड जत्रेचं स्वरूप आलं. ७०,००० पेक्षां जास्त प्रेक्षक आपल्या आवडत्या खेळाडूंना पाहण्यासाठी स्टेडियमवर येत.

आधुनिक ऑलिंपिक्समधे विजेत्यांना पदके देतात. पूर्वी मात्र ऑलिव्ह पानांची माळ डोक्यावर ताज नि तात्पुरत्या पंखा. ही बहुमानाची बक्षिसे असत.

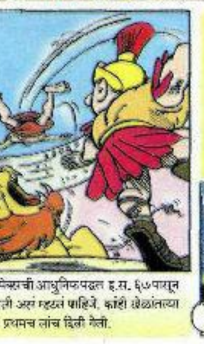
इ.स. ६७ पर्यंत ग्रीकांखेरीज इतर देशातले नागरिक या खेळांत सामील होऊं लागले. परंतु नुसत्या ऑलिव्ह पानांच्या बक्षिसाने विजेत्यांचे समाधान होईना.

जेव्हां रोमनांनी ग्रीस जिंकला, तेव्हां ऑलिंपिक्सकडे त्यांनी उत्साहाने लक्ष दिले. त्यांनी रणगाजी सारखे आकर्षक रोमन खेळ ऑलिंपिक्समध्ये सुरुं केले.

ऑलिंपिक्सची आधुनिक पद्धत इ.स. ६७पासून सुरुं झाली असं म्हटलं पाहिजे. कांही खेळांतल्या पंचांना प्रथमच लांच दिली गेली.

पंचांना लांच देणारा पहिला स्पर्धक होता, रोमचा सम्राट नीरो - रोम जळताना फिडल वाजवत बसणारा! त्याने दहा घोड्यांचा रथ घेऊन स्पर्धेत भाग घेतला. तो रथांतून खाली फेकला गेला. त्याने शर्यत पूर्ण केली नाही. तरीसुद्धा तोच विजेता म्हणून घोषित केला गेला.

पहिले आधुनिक सामने जुन्या ऑलिंपिक खेळांच्या जागीं, ग्रीसच्या ऑलिंपिया गांवात व्हावेत अशी बॅरनची इच्छा होती. पण ऑलिंपियामधें तेवढ्या सुविधा नव्हत्या. गांवही तसे आडवाटेला होते.

"ऑलिंपिक्स होणार किंवा नाही? म्हणजे काय? छे, हे बिलकूल चालणारच नाही."

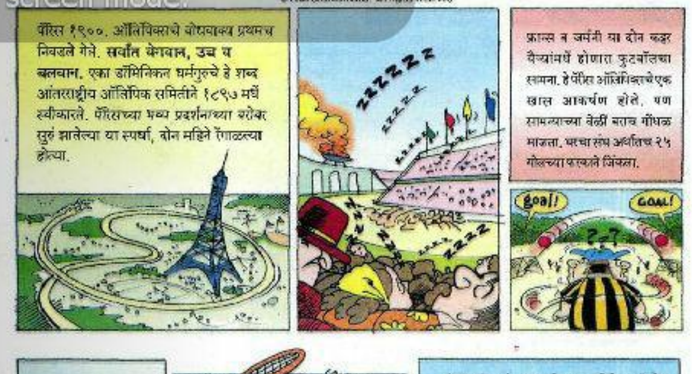

१८९६च्या पहिल्या अर्वाचीन आलिंपिक्ससाठी अथेन्स शहराची निवड झाली.

१९०८ मधें ऑलिंपिकची गाडी पुन्हां लंडनकडे फळली. पेनसिल्वेनियाच्या बिशपनी चौथ्या ऑलिंपिक्सच्या उद्घाटनाच्यावेळीं "जिंकणें हे महत्वाचे नाही - खेळांत भाग घेणे जास्त महत्वाचे!" हे अमर शब्द लंडनमधें उच्चारले होते.

CLONK

विजेत्याला सुवर्णपदक देण्याची प्रथा लंडन ऑलिंपिक्समधें सुरुं झाली.

इंग्लंड व अमेरिकेच्या संघात एक दुर्घटना घडली व सामन्यांना गालबोट लागले. ४०० मीटर्सच्या अंतिम फेरीत अमेरिकेचा कार्नेल याला तो अडथळा करतो म्हणून बाद केलें गेलें. पुन्हां तीच स्पर्धा घेण्याचे ठरले, पण अमेरिकेचे स्पर्धक तयार झाले नाहीत. म्हणून सुवर्णपदक इंग्लंडच्या हॅल्स वेलला....

प्रतिस्पर्धी नसतानाच, मिळाले.

१९१२ मधें स्टॉकहोमला झालेल्या पांचव्या ऑलिंपिक्समधें शास्त्रीय विद्युत उपकरणें वापरण्यास सुरुवात झाली. जिनेची कालमापक यंत्रे व फोटो फिनिश पिक्चर साधुनी यांनी प्रथमच केली. जिम थॉर्प या अमेरिकेच्या खेळाडूने प्रेक्षकांचे मन जिंकले. त्याने सर्व मतलीच्या स्पर्धांत उत्कृष्ट कौशल्य दाखवले.

१९१६च्या ऑलिंपिक स्पर्धा जर्मनीत बर्लिनमधें होणार होत्या. पण पहिले महायुद्ध १९१४ साली सुरुं झाल्यामुळें त्या रद्द झाल्या.

"धड धेड... धुडें धी... धड गोळी!"

लढाई संपल्यानंतर सामने पुन्हां सुरुं झाले. १९२० मधें अँटवर्पला ऑलिंपिक्स स्पर्धा झाल्या. त्यावेळेस पांच वर्तुळांचा ध्वज प्रथमच फडकला. एकमेकांत गुंतलेल्या पांच वर्तुळांचे चिन्ह डेल्फीच्या वेदीवर होते. ही वर्तुळे म्हणजे जगांतले पांच भूप्रदेश असं मानतात.

"सामन्यांत मी नेहमी खिलाडूवृत्तीने वागेन, ऑलिंपिक्सचे नियम पाळीन."

व्हिक्टर बेन या बेल्जियमच्या वॉटरपोलो खेळाडूने ऑलिंपिक्सची शपथ प्रथम घेतली.

"मला आली शपथ घ्यायची वागण्याची नाही हे शिकत आहे."

"अरे मूर्खा, या शपथेचं बंधन आपल्या सर्वांनाच असतं."

१९२० मधें अँटवर्पच्या सोहळ्यांत शुभ्र कबुतरें उडवण्याची पद्धत अधिकृतपणें सुरुं झाली.

"आता हे येथे लोक नवं काय करताहेत? कबुतरांची शर्यत लावणार की काय?"

१९२४ साली ऑलिंपिक्स पुन्हां पॅरीसला आले. ऑलिंपिक्सच्या अध्यक्ष-पदाची कुबेर्टीन यांची शेवटची वर्षे होती. या आठव्या स्पर्धांत फिनलंडच्या पावो नर्मी याचा गौरव होत होता. त्याने कसलतीची पदकें १९२०, १९२४ व १९२८ मधें जिंकली होती. पॅरीसमधें त्याने १५०० मी, ५००० मी. व १०,००० मी. या स्पर्धा जिंकल्या. पळताना तो एका हातांत स्टॉपवॉच घेई ...

"आता मला कुणी हरवूं शकत नाही. आता मी सिद्ध केलं."

"आता मला कुणी हरवूं शकत नाही. आता मी सिद्ध केलं."

ॲम्स्टरडॅमला १९२८ च्या ऑलिंपिक्समधें भारताने हॉकीने पहिले ऑलिंपिक पदक जिंकले. नेदरलंडच्या संघाचा ३-० असा पराभव करून भारत जिंकला. यावेळेस नौवफळक प्रथमच वापरण्यांत आला. त्याचप्रमाणें स्पर्धा चालूं असेपर्यंत ऑलिंपिक ज्योत सतत जळत होती.

"खेळ संपेपर्यंत ज्योत विझता कामा नये, नाहीतर ...."

"हे पावसाचे वातावरण आहे, बघा रे बाबा!"

१९३२ साली ऑलिंपिक्स पुन्हां अमेरिकेला गेल्या. लॉस ॲंजेलिसला झालेल्या स्पर्धांसाठी ऑलिंपिक खेडेगांव वसवले गेले. जगांतले सर्व खेळाडू व त्यांच्याबरोबर येणाऱ्या मंडळींसाठी, सर्व सुविधा असलेली ही छोटी वसाहत होती.

"हे काय छान खेडं? मला वाटतं आपल्या खेड्या-सारखं सगळंच आहे."

विजेत्यांसाठी खास मंच ठेवण्याची नवी प्रथा इथे सुरुं झाली. पारितोषिकें देताना विजेत्यांच्या राष्ट्राचे राष्ट्रगीत वाजवून त्यांचा राष्ट्रध्वज फडकवण्याची स्नेहपूर्ण पद्धत सुरुं झाली.

बर्लिनच्या १९३६ च्या अकराव्या ऑलिंपिक्सना नाझीवादाची झळ लागली. सर्वत्र नाझी झेंडे दिसत होते आणि सतत 'हेल हिटलर' चा जयघोष चालला होता.

हेल हिटलर
हेल हिटलर
हेल हिटलर

ऑलिंपिक सामने प्रथमच टेलिव्हिजनवर दिसूं लागले व त्यांचे प्रक्षेपण चालूं झाले.

"अरे वेड्या, पाहिलंस का! खेळ टीव्हीवर पाहतो आहे."

"पण मी काय करूं?"

बर्लिनमधें सर्वांत चांगला संकेत सुरू झाला. ऑलिंपिक ज्योत ग्रीसमधल्या ऑलिंपिया गांवात प्रज्वलित झाली व अनेक खेळाडूंनी आळीपाळीनें ज्योत हातात घेऊन धांवत, ती ज्योत बर्लिनमधें मैदानांत नेऊन ठेवली. यासाठीं एकूण ३०७५ खेळाडूंनी युरोपभर धांवून ज्योत नेली.

बर्लिनच्या स्पर्धा गाजवल्या जेसी ओवेन या कृष्णवर्णीय अमेरिकन खेळाडूने ! त्याने १०० मी. २०० मी, लांब उडी व रिले यांची चार सुवर्णपदकें जिंकली. यामुळें आर्यवंशाचा अभिमानी हिटलर फार चिडला.

चलापला! तुम्ही आर्यवंशी ना!

आर्यन? म्हणजे काम असेल त्याचा अर्थ?

दुसऱ्या जागतिक महायुद्धामुळें (१९३९-१९४५) दोन्ही ऑलिंपिक स्पर्धा बारगळल्या. १९४० साली टोकियोत व १९४४ साली लंडनमधे या स्पर्धा होणार होत्या.

महायुद्ध संपल्यावर चौदावे ऑलिंपिक सामने १९४८ सालीं लंडनमधे झाले. नेदरलंडची फॅनी ब्लँकर्स-कीन ही ३० वर्षांची गृहिणी व दोन मुलांची आई, या खेळांत सर्वाधिक लोकप्रिय स्पर्धक ठरली. तिने १०० मी. २०० मी. ८० मी. अडथळ्यांची शर्यत व ४ x १०० मी. रिले ह्या स्पर्धा जिंकल्या.

"ममी ! ममी!"

१९५२ मधें हेलसिंकीत झालेल्या पंधराव्या ऑलिंपिक्समधे एमिल झाटोपेक याने सर्वांचे लक्ष वेधून घेतले. त्याला झेक एक्स्प्रेस म्हणत. त्याच्या चेहऱ्यावरचे हावभाव व त्याच्या मजेदार चेष्टा यामुळे तो इतरांपेक्षां वेगळा खेळाडू ठरला.

१९५६ सालीं सोळाव्या स्पर्धा, युरोप - अमेरिकेच्या पलीकडे ऑस्ट्रेलियांत मेलबोर्न इथें झाल्या. घोड्यांच्या शर्यती मात्र स्वीडनमधें स्टॉकहोमला घेण्यांत आल्या. कारण ऑस्ट्रेलियांतल्या बहिष्करण नियमानुसार परक्या देशांतले घोडे या देशांत येऊं शकत नव्हते.

"दुसऱ्या देशांतली माजरे चालतील, पण जनावरे? मुळींच नाही"

१९६० साली रोममधें भरलेल्या ऑलिंपिक्समधें दोन कृष्णवर्णीय स्पर्धकांनी सामने गाजवले. पहिला होता इथियोपियाचा अनवाणी चालणारा अबेबे बिकिला. त्याने २ तास १५ मिनिटे १६.५ सेकंद या विक्रमी वेळांत मॅरेथॉन शर्यत पुरी केली. असं म्हणतात की जलद धांवण्याचा सराव करण्यासाठी आफ्रिकेतले खेळाडू हिंस्र पशूंच्या बरोबर धावत असत.

आणि तो कृष्ण कासव अमेरिकेचा कॅशियस क्ले! नंतर तो मुष्टियोद्धा मोहंमद अली बनला. त्याने अठराव्या वर्षी मुष्टियुद्धात सुवर्णपदक मिळवलेन!

वा वा, काय पण...

१९६४ मधें ऑलिंपिक्स जपानमधें टोकियोत झाले. अतिपूर्वेकडच्या देशांपैकी जपानमधे प्रथमच हे सामने होणार होते. या वेळेस जपानचे उत्तम आदरातिथ्य व प्रचंड उत्साह यामुळें स्पर्धा कौतुकमात्र ठरल्या. धोधो पावसांत देखील नागरीक मोठ्या उत्साहाने, बहुसंख्येने मैदानावर...

खेळ पाहायला छत्र्या घेऊन हजर असत.

१९६८ मधे मेक्सिकोत झालेल्या स्पर्धामधे एन्रीक्वेटा बॅसिलिओ या महिलेला ऑलिंपिक ज्योत लावण्याचा सन्मान दिला गेला.

गप्प बस पाहूं! तुम्हा भंपक लोकांपेक्षां त्यांना जास्त समज आहे. चल चल बाई, चल पुढें!

मेक्सिको समुद्रसपाटीपेक्षां ७५०० फूट उंचीवर आहे. त्याचा फायदा लांब उडी स्पर्धकांना झाला. या स्पर्धेत अमेरिकेच्या बॉब बीमन ७.९ मीटर लांब उडी मारून जिंकला. त्याचा हा विक्रम बराच काळ टिकला. त्याला २७ टक्के हलक्या हवेचा व विरळतेचा २३ टक्के फायदा मिळाला.

याचा विक्रम मोडायला ऑलिंपिक्स चंद्रावरच भरवल्या पाहिजेत

यावर्षी उंच उडीचे नवे तंत्र महत्त्वाचे ठरले. अमेरिकेच्या डिक फॉसबरीवरून त्याला 'फॉसबरी फ्लॉप' नाव पडले. त्याने दांडीवरून उडी मारताना दांडीकडे पाठ करून उडी मारण्याचे आणि पाठ खाली ठेवून पाय वर उचलण्याचे तंत्र वापरले.

"झकास!"

हे नियमाकृति नाही. तसं करूं नकोस.

१९७२ च्या म्युनिक ऑलिंपिक्समधें स्पर्धेच्या मूळ तत्त्वालाच धक्का बसला. ५ सप्टेंबरला पॅलेस्टाईनच्या गुरिल्ला आतंकवाद्यांनी इस्राईल संघातल्या अकरा जणांचा खून केला.

फिनलंडच्या लास विरेनने ५००० मी. व १०,००० मी. या शर्यती जिंकल्या. हॅन्स कोलमेनेन (१९१२), एमिल झाटोपेक (१९५२) आणि व्लादिमिर कुट्स यांच्याप्रमाणेच तो चमकला. लास विरेन रेनडियरचे दूध पीत असे.

MILK

आणखी एका आफ्रिकन खेळाडूने स्पर्धांत नाव गाजवले. युगांडाचा जॉन आकी-बुआ याने ४०० मी. अडथळ्यांच्या शर्यतीत विक्रम केला व सुवर्णपदक पटकावले.

नादिया कोमानेची ही तर नवलाईच! १९७६च्या ऑलिंपिकमधील [illegible] अनेक सुवर्णपदके पटकावली. आणि [illegible] निर्दोष दहा गुण मिळवून [illegible] केला.

ऑलिंपिक्सच्या पाठोपाठ राजकारण नेहमीच शिरत आले आहे. १९८० च्या मॉस्को ऑलिंपिक्समधे अमेरिका, जर्मनी, पाकिस्तान, ऑस्ट्रेलिया व हॉलंड या देशांनी भाग घेतला नाही. ब्रिटनचे दोघे धावणारे स्पर्धक स्टीव्ह ओवेट व सबॅस्टन को यांच्यातला हेवादावा हा यावर्षी चर्चेचा विषय झाला. ओवेटने ८०० मी. ची, व कोने १५०० मी.ची. शर्यत जिंकली.

"हा जिंकेल? की नाही?" "तो जिंकेल? की नाही?"

लॉस ऍंजेलिस १९८४. साम्यवादी लोखंडी पडद्यामागचे देश या स्पर्धांपासून दूर राहिले. यावर्षी खेळांचा मानबिंदू होता अमेरिकेचा कार्ल लुईस! ऍथलेटिक्समधे १०० मी., २०० मी., लांब उडी व ४x१०० रिले ही चारी सुवर्णपदके जिंकून त्याने जेसी ओवेन्सच्या १९३६च्या विक्रमाशी बरोबरी केली.

१९८८ च्या सोल ऑलिंपिकमधे सर्वात [illegible] प्रकार घडला. शंभर मीटरचा विजेता बेन जॉन्सन याचे सुवर्णपदक काढून घेतले गेले. त्याने [illegible] सेवन केले होते. [illegible] सुरु झाली. [illegible] आली.

"अमली औषध? मी?" [illegible]

पण इथे एक निराळा धक्का बसला. युक्रेनचा प्रसिद्ध पोलव्हॉल्टचा विक्रमी वीर सर्जी बुबका, याला एकदादेखील खांब पार करणे साधले नाही!

१९९६ ला विसाव्या शतकांतल्या शेवटच्या स्पर्धेसाठी ऑलिंपिक्स पुन्हा अमेरिकेस परतले. अटलांटा या शहरांत झालेला या खेळांचा संपूर्ण खर्च खाजगी देणग्यांतून केला गेला.

"ही १०० मी. ची स्पर्धा [illegible] प्रायोजित केली आहे."

१९९२च्या बार्सेलोना-स्पर्धांत मात्र ऑलिंपिक खेळांतली मैत्रीची सद्भावना दिसून आली. सर्व देशांनी भाग घेतला. [illegible] स्पर्धांत पुढे [illegible].

जेव्हां ऑलिंपिक खेळांचा उत्सव [illegible] तेव्हा हिवाळी स्पर्धा घेण्याची निकड जाणवू लागली. १९२४ पासून [illegible] स्केटिंग, स्कीइंग, बॉब-स्ले, [illegible] इ. स्पर्धा लोकप्रिय आहेत.

ऑलिंपिक खेळांच्या धर्तीने अपंगांसाठी पॅराऑलिंपिक्स या खास स्पर्धांचे नियोजन सुरुं झाले. या स्पर्धांनाही चांगला प्रतिसाद मिळाले.

[illegible] ऑलिंपिक ज्योत [illegible] पाण्याखालून [illegible]. ऑस्ट्रेलियाची [illegible] ग्रेट बॅरियर रीफ - त्यांचा [illegible]! त्याला मानाचे स्थान देण्यासाठी हा प्रयत्न केला गेला.

MARS

३००० सालच्या ऑलिंपिक्स! आंतरग्रहांच्या स्पर्धा म्हणून मंगळावर होतील का?

ऑलिंपिक प्रश्नावली

१. एका मिनिटाच्या आंत १०० मीटर पोहणारा पहिला जलतरणपटु कोण आहे?

२. ह्याने कांही क्षण काळ गोठवला आणि भावीकाळासाठी हा प्रसंग फिल्मवर चित्रित केला. ही घटना १९३६ सालीं बर्लिनमधें झालेल्या ऑलिंपिक सामन्यांच्या वेळची आहे. त्याचे ळेस प्रथमच ऑलिंपिक्स मधें व्हि- डियो-रेकार्डिंग झाले. हा छायाचित्रकार कोण होता?

३. कोणत्या ऑस्ट्रेलियन स्पर्धकाने १५०० मीटर वेळेच्या आंत धांवून "मानवी मृग" ही पदवी मिळवली?

४. वयाच्या ६५ व्या वर्षीं स्पर्धेत भाग घेऊन, सुवर्णपदक जिंकणारा व आपल्या देशाची शान वाढवणारा जुना स्पर्धक कोण होता?

५. भारतीय हॉकी संघ प्रथम केव्हां विजेता ठरला आणि ऑलिंपिक सुवर्णपदक प्रथम केव्हां हारला?

६. ऑलिंपिक ज्योत प्रज्वलित केली गेली. पहिल्या खेळाडूने धांवत येऊन ती मशाल दुसऱ्या खेळाडूकडे दिली. या सांखळीतला तिसरा खेळाडू ज्योत येण्याची वाट पहात बसला. परंतु त्याच्या दुर्दैवाने ज्योत घेऊन येणारा खेळाडू आलाच नाही. ऑलिंपिक्सच्या इतिहासांत प्रथमच मशाल चोरीला गेली होती. हे केव्हां घडले?

७. १९९६ च्या अटलांटा ऑलिंपिक्समधें विजेत्यांना दिलेली पदके पूर्वीच्या ऑलिंपिकामधें दिलेल्या पदकापेक्षां वेगळी होती. दोन्ही पदकांत कोणता फरक होता?

८. ऑलिंपिक्समधें मार्क स्पिट्झ कशाबद्दल प्रसिद्ध आहे?

९. उंच उडीचा २८ फुटांचा विक्रम मोठ्या डौलदारपणें मोडणारा तो पहिलाच कसरतपटु होता. त्याने पहिल्या वेळेसच २९ फूट २१/५ इंच उंच उडी मारली होती. त्याचे नांव काय?

१०. वैयक्तिक स्पर्धांत ऑलिंपिक पदक मिळवणारा एकमेव भारतीय स्पर्धक कोण आहे?

उत्तर

१. जॉनी वेसमुल्लर हा अमेरिकेचा स्पर्धक होता. पुढें तो चित्रपटांत 'टारझन' ची भूमिका करुन प्रसिद्ध झाला.

२. लेनी राईनफेन्स्टाल.

३. १९६० सालीं रोमच्या सामन्यांत ऑस्ट्रेलियाच्या हर्ब ईलियटने १५०० मी. अंतर ३ मिनिटें व ३५.६ सेकंदात धावून पार केले.

४. स्वीडनाचे नेमबाज ऑस्कर स्वान हे जवळजवळ ६५ वर्षांचे असताना त्यांनी वैयक्तिक "मानवी मृग" ही स्पर्धा जिंकली व आपल्या देशाला सांघिक अजिंक्यपद १९१२ साली स्टॉकहोमच्या ऑलिंपिक्समधे मिळवून दिले.

५. १९२८ साली ॲमस्टरडॅममधें भारतीय हॉकी संघाने पहिले सुवर्णपदक जिंकले. नंतर बरीच वर्षे सतत जिंकल्यानंतर १९६० सालीं रोममधे भारत प्रथमच सुवर्णपदक हरला.

६. ... चोरीस गेली होती.

७. अटलांटा ऑलिंपिक्सच्या वेळीं विजेत्यांना दिलेल्या पदकांवर एका बाजूला ऑलिंपिक्सचे पांच वर्तुळांचे बोधचिन्ह होते. दुसऱ्या बाजूवर त्या विशिष्ट खेळाची माहिती देणारे बोधचित्र होते.

८. १९७२ च्या म्युनिक ऑलिंपिक्समधें मार्क स्पिट्झ याने पोहोण्याच्या स्पर्धांत सात सुवर्णपदकें जिंकली आणि ऑलिंपिक्सचे पूर्वीचे सात विक्रम मोडले.

९. मेक्सिको सिटीमधें १९६८ साली बॉब बीमन.

१०. नॉर्मन प्रिचर्ड. याने १९०० साली पॅरीसच्या ऑलिंपिक्समधें २०० मीटर्सच्या सामन्यांत रजतपदक मिळवले.

चित्र प्रश्नोत्तरी

1 2 3 4

ही ऑलिंपिक स्पर्धांची चित्रे आहेत. तुम्ही या स्पर्धा ओळखूं शकता कां?

उत्तरांसाठी पुढले पान पहा.

योग्य जोडी

निरनिराळ्या देशांचे राष्ट्रध्वज ओळखण्यांत तुम्ही पटाईत आहात ना? छान ! मग खाली दिलेले ध्वज ओळखीचे आहेत कां? त्यासोबतची ऑलिंपिक सूचकचिन्हेही तुम्ही ओळखायला हवी हं! कोणत्या ऑलिंपिक्समधें ही चिन्हे दिसली होती? त्या देशाच्या राष्ट्रध्वजाबरोबर चिन्हांची जोडी जमवा पाहूं!

कोबी

होदोरी

ऑली, सिड् नि मिली

मार्ग शोधा

अमितवर ऑलिंपिक ज्योत प्रज्वलित करण्याची महान कामगिरी सोंपवलेली आहे. पण मैदानांत प्रवेश केल्यानंतर तिथें निरनिराळ्या खेळांच्या स्पर्धा चालूं आहेत, त्यामुळें तो अगदीच गोंधळून गेला आहे. या गडबडीतून मार्ग शोधायला तुम्ही त्याला मदत करूं शकाल कां?

उत्तरें

चित्र प्रश्नोत्तरी

१. रिले रेस - स्पर्धकाच्या हातांतली काठी पहा ना!

२. जलद धांवणें

३. कसरत

४. उंच उडी

योग्य जोडी

१. वॉल्डी - कुत्रा - १९७६ मॉंट्रियाल, कॅनडा

२. कोबी - मांजर - १९९२ बार्सिलोना - स्पेन

३. होदोरी - चित्ता - १९८८ - सोल दक्षिण कोरिया

४. ऑली - कुकाबरा, मिली - एचिडना आणि सिड् - प्लॅटिपस ही २००० सिडनी ऑलिंपिक्सची सूचक चिन्हें आहेत.

विसराळूपणा

एका गावात वासव नावाचा कांद्याचा व्यापार करणारा एक व्यापारी रहात होता. एक दिवस तो काही कामानिमित्त ग्रामाधिकाऱ्याला भेटायला गेला. वाटेत त्याने दोन माणसे जोरजोराने भांडत असलेली पाहिले. गांवातली बरीच माणसे त्यांचा हा तमाशा पहात उभी होती. वासवला अशी भांडणे पाहिली की त्यांच्या मध्यांत पडून त्यांची भांडणे मिटवण्याची भारी हौस होती. त्यामुळे त्याने जेव्हां हे भांडण पाहिले, तेव्हा तो लगेच गर्दीतून वाट काढत भांडणाऱ्या माणसांजवळ गेला व त्यांना रागावत मोठ्या आवाजात म्हणाला, - "हे काय चाललंय तुमचं, रसत्यावर येऊन मोठमोठ्याने कां एवढे भांडताय?"

भांडणाऱ्यातल्या एकाचे नाव रंगा व दुसऱ्याचे नाव मंगा असे होते. रंगा म्हणाला - "माझं आणि रंगाचं सासर एकाच गावात आहे. काही महिन्यापूर्वी माझ्या मेहुण्याने त्याला एक हजार रुपये उधार दिले व सांगितलं की हे रुपये मला परत कर म्हणून. पण मंगाने पैसे तर परत केले नाहीच, पण त्याविषयी एक शब्दसुद्धा तो माझ्याशी काही बोलला नाही. आत्ता जेव्हां दोन दिवसांपूर्वी माझ्या मेहुण्याने विचारले की मंगाने मी दिलेले एक हजार रुपये तुला परत केले की नाही, तेव्हा मला ही गोष्ट समजली. आता मी व्याजासकट पैसे मागत आहे आणि हा बेईमान पैसे द्यायलाच तयार नाही."

मंगा हात जोडून विनम्रपणे म्हणाला - "महोदय, हे खरं आहे की मी रंगाच्या मेहुण्याकडून एक हजार रुपये घेतले होते पण मी बेईमान नाही. सासरी जाऊन आल्यावर घरच्या विविध कामात इतका गुंतून गेलो की रंगाला हे सांगायला विसरून गेलो. मी पैसे परत द्यायला नकार देत नाही, पण हा व्याजसुद्धा द्यायला हवं म्हणतोय. मी व्याजावर पैसे उधार घेतले नव्हते. त्यामुळे व्याज दे म्हणणे उचित नाही. पण हो, मी सांगायला विसरलो म्हणून मला माफ करा, आणि एक हजार रुपये द्यायलाही मी तयार आहे."

"अरे वा रे, नुसतं विसरलो म्हणून सांगून काम नाही होणार! दहावीस रुपयांची गोष्ट असती तर हरकत नव्हती पण ही हजार रुपयांची गोष्ट आहे. नक्कीच यात कांहीतरी गडबड आहे." रंगा म्हणाला.

"एक हजार असोत की एक लाख. जेव्हा एखादी गोष्ट विसरून जाते, तेव्हां लाखों रुपयांचं नुकसान होतं.

या विसरण्याला नियम किंवा कायद्याने नियंत्रण घालता येतं कां?'' वासव म्हणाला.

त्यावर गर्दीतून कुणीतरी मोठ्याने आवाज दिला - ''हो, हो, शास्त्राद्वारे नियंत्रण घालता येतं.''

वासवने आवाजाच्या रोखाकडे एक तीक्ष्ण दृष्टी टाकून रंगाला म्हटले - ''विसराळूपणा हा मनुष्याचा एक स्वाभाविक दोष आहे. माझेच उदाहरण घ्या ना. आज सकाळी आंघोळ करताना गळ्यांतली सोन्याची सांखळी मी विहीरीच्या कट्ट्यावर ठेवली आणि नंतर ती घ्यायलाच विसरलो. आत्ता इथे रस्त्यांत आठवण झाली. त्याची किंमत दोन हजारपेक्षा जास्त आहे. जर मला आत्ता कुणी विचारलं की सांखळी कां विसरलास, तर मी काय उत्तर देऊ शकतो?'' वासव म्हणाला. मग त्याने रंगा आणि मंगाला समजावून त्यांच्यामधले भांडण आणि गैरसमज दूर करून टाकला, आणि तो आपल्या कामासाठी निघून गेला.

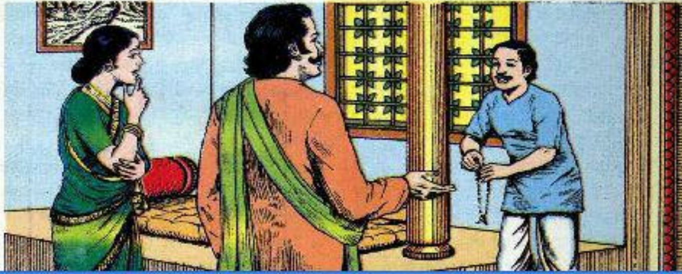
जेव्हां तो आपलं काम संपवून घरी परत आला, तेव्हां त्याच्या बायकोने त्याला विचारलं - ''तुमच्या गळ्यांतली सोन्याची सांखळी कुठे आहे?''

''सकाळी आंघोळ करताना विहीरीच्या कट्ट्यावर विसरून गेलो, तिथेच असेल.'' वासव म्हणाला.

''अहो, पण आत्ताच पंधरा मिनिटांपूर्वी कुणीतरी एक माणूस आला होता व तुम्हीच विहीरीच्या कट्ट्यावर विसरलेली सांखळी विचारली आहे म्हणून घेऊन गेला.'' त्याची बायको काळजीच्या सुरांत म्हणाली.

वासवला कळलं की गर्दीत उभ्या असलेल्या कुणीतरी चलाख माणसान आपण बोललेलं ऐकून त्याचा योग्य तो फायदा घेतला आहे. तो मनोमन अतिशय उदास झाला. त्याला वाटलं - मंगाच्या विसराळूपणामुळे रंगाचे जरासुद्धा नुकसान झालं नाही. पण माझ्या विसराळूपणामुळे मात्र माझंच आज दोन हजार रुपयांचं नुकसान झालं आहे.

त्याचवेळीं एक तरुण धावत त्याच्याजवळ आला व म्हणाला - ''साहेब, मी रंगाच्या नोकराचा मुलगा आहे. आपण खरोखरच गांवातली लहान मोठी भांडणं मिटवण्यास व गैरसमजुती दूर करण्यास योग्य आहात. आपण सर्वांसमोर आपल्या विसराळूपणाचा स्वीकार केलात. आपण खरोखरच आपली सोन्याची सांखळी विहीरीच्या कट्यावर विसरला आहात की काय, हे पाहण्यासाठी माझ्या मालकांनी मला आपल्या घरी पाठवलं, आणि मी आपल्या पत्नीला खोटं सांगून ती सांखळी घेऊनही गेलो. ही घ्या आपली सांखळी.'' असं म्हणून त्याने वासवच्या हातात त्याची सांखळी परत दिली व तो धावतपळत आपल्या घरी निघून गेला.

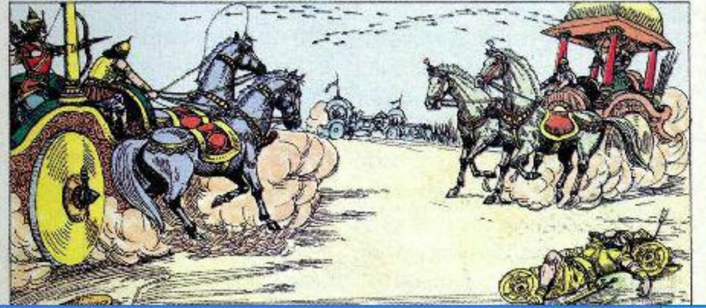
५५. दुर्योधनाचा शोक

महाभारत

दुसऱ्या दिवशीं दुपारपर्यंत कौरवांच्या बाजूने अश्वत्थामा, कृप आणि शल्यानी पांडववीर धृष्टद्युम्न व अभिमन्यूशी युद्ध केले. त्यानंतर दुर्योधनाचा पुत्र लक्ष्मण व अभिमन्यू यांच्यात भयंकर द्वंद्वयुद्ध झाले. त्यांत लक्ष्मण पराभूत झाला. हे पाहून दुर्योधन व इतर कौरववीरांनी अभिमन्यूला घेरले. त्यांच्याशी अभिमन्यू निर्भयपणें लढत असताना अर्जुन त्याच्या मदतीला आला. भीष्म, द्रोण आदि महारथी पण आले. त्यावेळीं अर्जुनाशी लढणें कुणालाही शक्य झाले नाही. कारण प्रलयकालाप्रमाणें त्याने रुद्रावतार धारण केला व तो कौरव सैन्याचा नाश करुं लागला. कौरव सेनेंतले कित्येक शूरवीर मारले गेले, कांही पळून जाऊं लागले.

त्यावेळीं भीष्मांनी द्रोणाचार्यांस म्हटले, ''अशा रितीने युद्ध करताना, अर्जुनाच्या पुढें कुणीच टिकूं शकणार नाही. त्याला भिऊन पळणारे आपले सैन्य परत येण्याची शक्यता नाही. शिवाय सूर्यास्त होऊं लागला आहे. तेव्हां आजचे युद्ध आत्ताच समाप्त करणें आपल्या हिताचे ठरेल.''

तिसऱ्या दिवशीं सकाळीं कौरवसेना गरुडव्यूहांत आणि पांडवसेना अर्धचंद्रव्यूहांत

कुरुक्षेत्राच्या मैदानांत युद्धासाठीं सज्ज होत्या. युद्धाला सुरवात होताच दुर्योधनाने आपली रथसेना बरोबर घेऊन घटोत्कचाशी सामना केला. पांडवांचे योद्धे भीष्म व द्रोणाशी लढूं लागले. अभिमन्यू व सात्यकीने शकुनीशी सामना केला. अर्जुन रथांतल्या वीरांना कंठस्नान घालूं लागला. अशाच प्रकारे भीष्म व द्रोण पांडवांच्या सैन्याचा नाश करुं लागले. पण भीम व घटोत्कचाने मिळून कौरवसेनेला पळवून लावले. त्या सेनेला परत रणांगणात आणणें भीष्म व द्रोणांनाही जमले नाही. परंतु हे काम दुर्योधनाने एकट्याने केले. दुर्योधन सैन्य घेऊन आलेला पाहून पळणारे सैनिक लाजेने थांबले व पुन्हां युद्ध करण्यास परत मैदानांत आले.

तेव्हां दुर्योधन भीष्माजवळ आला व अतिशय तीक्ष्ण व कठोर शब्दांत म्हणाला, "पितामह, आपण रणभूमीवर असताना आपले सैन्य हतबल होऊन पळून जाते हे आपल्याला किती अपमानास्पद आहे! जर पांडवांच्याबद्दल इतकी दया व सहानुभूती आपल्याला वाटते आहे, तर युद्ध सुरुं होण्यापूर्वीच आपण सांगायचंत कीं मी पांडव, सात्यकी आणि धृष्टद्युम्न, यांच्याबरोबर लढणार नाही. आपण सर्व आपल्या पराक्रमाला साजेसे युद्ध करणार नसाल तर माझे काय होईल? आपल्या सर्वांच्या शौर्यावर अवलंबून मी या महाभारत युद्धाला तयार झालो होतो. ही गोष्ट आपण सदैव लक्षांत ठेवा."

भीष्म रागावले होते तरीही त्याला हंसत बोलले, "मी कितीतरी वेळां तुला सांगितलेले आहे, की पांडवांना हरवणें इंद्र आणि देवतांना शक्य नाही. मी म्हातारा झालो आहे, तरी मी माझी शक्ति पणाला लावून लढतो आहे. मी कसा लढतो ते तूं आणि तुझे कैवारी, तुम्ही सारे बघाच!

युद्धांत पांडवांचा हात उंच आहे ते बघून भीष्म संतापले व अत्यंत निकराने लढूं लागले. दुर्योधनाची सारी सेना त्यांच्याबरोबर होती. त्यादिवशी भीष्मांसमोर येणारा कोणताही योद्धा घायाळ झाल्याशिवाय राहिला नाही. पांडवांचे सैन्य अनेक भागांत विखुरले. कृष्ण आणि अर्जुनदेखील भीष्मांना थांबवूं शकले नाहीत.

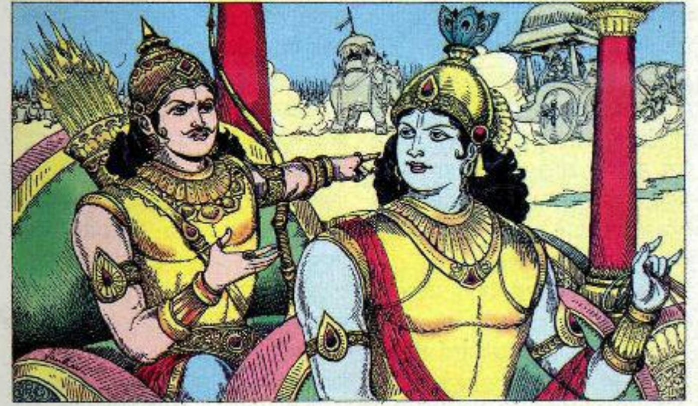
उधळलेल्या जनावरांप्रमाणें सैरावैरा पळणाऱ्या सैनिकांना पाहून कृष्ण अर्जुनास म्हणाला, "आता तुझा प्रताप दाखव. तूं मला वचन दिले होतेस की तुझ्यासमोर जो कोणी कौरव येईल, त्या सर्वांना तूं ठार मारशील. भीष्मांना पाहून जणूं आपल्यासमोर साक्षात काळ आपण पाहात आहोत, असे समजून सारे योद्धे भिऊन पळत सुटले आहेत."

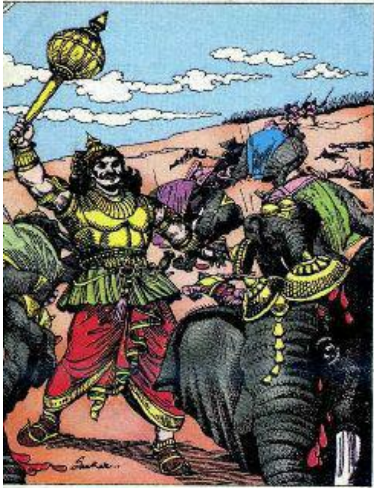
"कृष्णा, भीष्मांच्या समोर आपला रथ ने त्या वृद्धाला आता शेवटचा श्वास घ्यायला लावतोच" अर्जुन म्हणाला. कृष्णाने त्याप्रमाणें केले.

भीष्मावर नजर पडताच अर्जुनाने एका बाणाने त्यांच्या हातांतील धनुष्यच तोडून टाकले. त्याबद्दल भीष्माने अर्जुनाचे कौतुक केले व दुसरें धनुष्य हातांत घेऊन युद्धासाठी त्याला ललकारले. दोघांच्यात भीषण युद्ध झाले, तरीदेखील कृष्णाला वाटले की अर्जुन मनापासून लढत नाही आहे. म्हणून कृष्णाने मनांत विचार केला, "भीष्माबद्दल जर अर्जुन असा आदर दाखवतो आहे तर युधिष्ठिराच्या सेनेचा नाश होण्यास वेळ लागणार नाही. मलाच कवच धारण करुन, भीष्माचा वध करण्याचे पांडवांचे कार्य सफल करावे लागेल."

इतक्यांत कौरवांच्या शेंकडों सैनिकांनी येऊन अर्जुनाला वेढा घातला. त्या परिस्थितींत सात्यकी अर्जुनाच्या मदतीस आला. पळणाऱ्या सैनिकांना त्याने आवेशाने आदेश देऊन थांबविले. तेव्हां कृष्ण सात्यकीस म्हणाला, "सात्यकी, जे पळून जात आहेत, त्यांना जाऊं दे. मी आज या भीष्म, द्रोण आणि बाकी कौरव योद्ध्यांना आपल्या चक्रायुधाने ठार करुन युधिष्ठिराचा राज्याभिषेक करीन."

असं म्हणून कृष्णाने आपले चक्र खांद्यावर घेतले. हातांत धरलेले घोड्याचे लगाम सोडून देऊन तो खाली उतरला. चक्र घेऊन आपल्यावर

हल्ला करण्यासाठी येणाऱ्या कृष्णाला भीष्मानी शांत स्वरांत म्हटलं, "ये कृष्णा, तुझ्या हातून मरण आलं तर मी त्यांत माझं यश व माझा सत्कारच झाला आहे असं मानीन."

तेव्हां कृष्णाने भीष्माच्या जवळ येऊन म्हटले, "प्रजेच्या नाशाला तुम्ही कारण आहात. द्यूत खेळण्यापासून तुम्ही दुर्योधनाला परावृत्त केले नाहीत. आणि आता त्याचे रक्षण करण्यास तयार झालात? जो वंश तुमची आज्ञा ऐकत नव्हता व द्रोही होता, तर तुम्ही त्यावेळेस त्याचा त्याग कां केला नाहीत?"

"राजा म्हणजे परम देवता असतो." भीष्माने उत्तर दिले.

"कां? यादवांनी कंसाला नाही सोडलं? ज्याची बुद्धी उलटा विचार करते, त्यांचा विनाश निश्चित होतो." कृष्ण म्हणाला.

तेवढ्यांत अर्जुन आपल्या रथांतून उतरुन आला आणि कृष्णाला घट्ट धरुन म्हणाला, "कृष्णा, शांत हो! तुझ्याशिवाय पांडवांचा रक्षणकर्ता कोण आहे? मी जी प्रतिज्ञा केली आहे. त्याचं मी अवश्य पालन करीन. मी आपले आप्त व मित्रांच्यासमोर शपथ घेऊन सांगतो की, मी साऱ्या कौरवांचा नाश करीन." हे बोलणें ऐकून कृष्ण संतुष्ट झाला व रथावर आरूढ झाला. त्याने घोड्याचे लगाम हातांत घेतले व शंखध्वनी केला. लगेच अर्जुनाने युद्धास सुरवात केली. भीष्म, भूरिश्रवा, शकुनि वगैरे कौरव योद्धे अर्जुनाबरोबर लढूं लागले.

अर्जुनाच्या बाणांनी कौरव योद्धयांचे रथ मोडले, हत्ती आणि घोडे जखमी झाले. सर्व कौरव योद्धे घायाळ होऊन पडले.

लौकरच विराट, द्रुपद वगैरे अर्जुनाच्या मदतीस येऊन पोंचले. सारी युद्धभूमी प्रेतांनी भरुन गेली. रक्ताच्या नद्या वाहूं लागल्या. पांडवांनी विजय घोष केले. अर्जुनाने ऐंद्रास्त्राचा प्रयोग केला. त्यामुळें भीष्म, द्रोण, दुर्योधन वगैरे परत फिरले आणि कौरवसेना विस्कळीत झाली.

त्यादिवशीं अर्जुनाने आपला अद्भुत पराक्रम दाखवला. कौरव योद्ध्यांना मोठाच पराभव पत्करावा लागला. दिवसभराचे युद्ध संपवून युधिष्ठिर आपल्या शिबिरांत परत गेला.

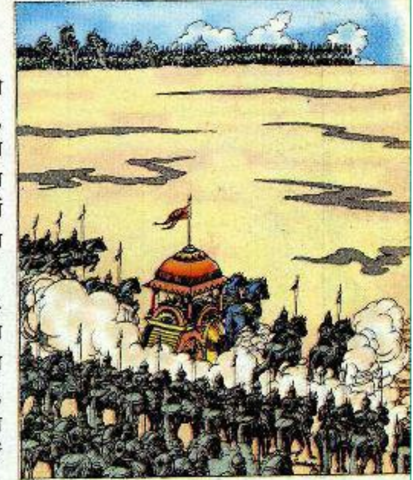
चौथ्या दिवशीं पहाटे कौरव सेनेचे महासेनापती भीष्म अतिशय चिडून युद्धासाठी तयार झाले. त्यांच्या पाठोपाठ द्रोण, दुर्योधन, वाल्हिक वगैरे वीर चालूं लागले. त्या दिवशीं

पांडव सेनेच्या अग्रभागीं अर्जुन उभा होता.

युद्धाला प्रारंभ होताच भीष्म आणि अर्जुनाचे युद्ध सुरुं झाले. द्रोण, कृप, शल्य, विविंशती, दुर्योधन व आणखी कांहीजण अर्जुनावर तुटून पडले. अर्जुन व अभिमन्यूच्या मदतीला धृष्टद्युम्न येऊन पोंचला. त्यानंतर जे युद्ध झालं त्यांत सांयम नांवाच्या योद्धयाचा पुत्र धृष्टद्युम्नाने मारला.

त्यावेळेला शल्याने धृष्टद्युम्नावर हल्ला केला. दोघांच्यात दोन प्रहर घनघोर लढाई चालली होती. तितक्यांत अभिमन्यू शल्यावर तुटून पडला. शल्याचे रक्षण करण्यासाठी दुर्योधन, दुःशासन, दुर्भर्षण, दुःसह, दुर्मुख, चित्रसेन इत्यादि कौरवांनी अभिमन्यूला घेरले. तेव्हां भीम, धृष्टद्युम्न, उपपांडव, नकुल, सहदेव, अभिमन्यू वगैरे दहा लोकांनी दुर्योधनादि दहाजणांशी युद्ध केले.

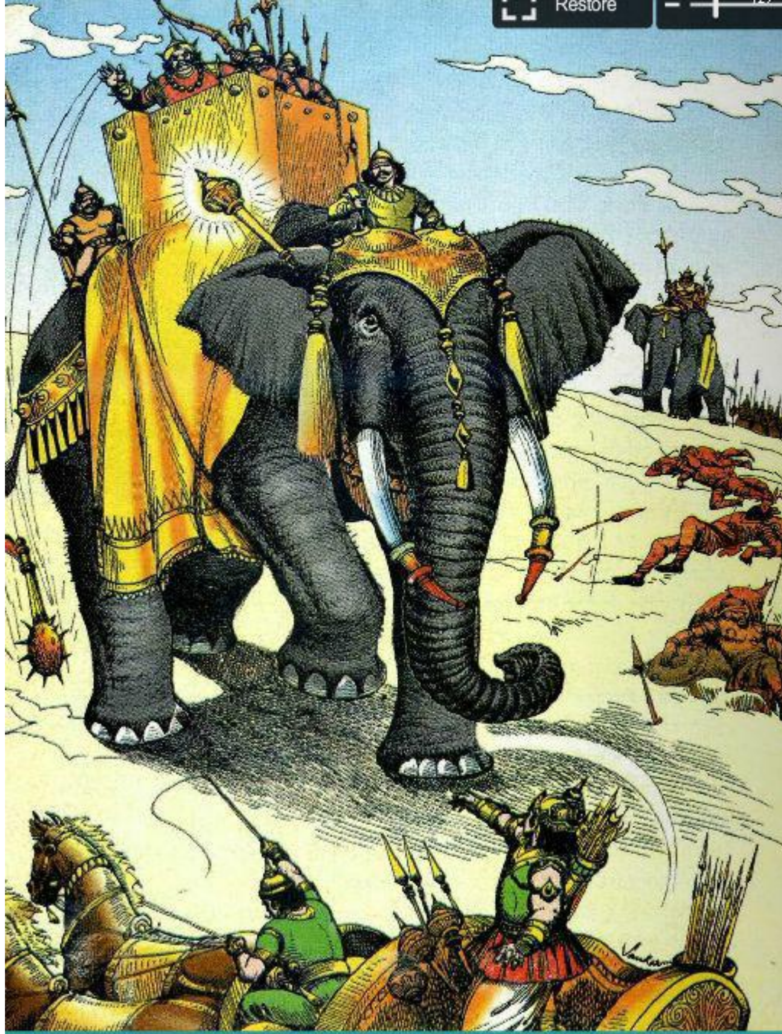
त्या युद्धांत भीम गदा घेऊन शल्यावर धांवून गेला. हे पाहून दुर्योधनाने गजसेनेला पुढें ठेवले व भीमाशी लढायला सुरवात केली. भीम गदा घेऊन गर्जत रथावरुन खाली उतरला आणि हत्तींना गदेने धडाधड मारुं लागला. इतर नऊ पांडवांनी भीमाचे पाठीमागे राहून त्याचे रक्षण केले. त्या युद्धांत अनेक गजयोद्धे मारले गेले. ही सेना मगध राजाची होती. तेव्हां मागधने ऐरावतासारख्या हत्तीवर स्वार होऊन अभिमन्यूच्या रथाच्याकडे मोर्चा वळवला. परंतु अभिमन्यूने त्या हत्तीला व मागधलाही अचूक बाण मारुन ठार केले. त्यानंतर भीमाच्या गदेच्या प्रहारांना हत्ती घाबरुन परत वळले व पळूं लागले.

त्यांच्या पायाखाली कौरवसैनिक तुडवले गेले. तेव्हां भीमाचा वध करण्यासाठी आलेले कौरव वीर आणि भीमाच्या रक्षणासाठीं आलेले पांडववीर यांच्यात घनघोर युद्ध झाले. हे युद्ध पाहून कुणीही भयभीत झाला असता.

पांडववीरांमधें सर्वांत अधिक शौर्य दाखवून युद्धांत अनेक कौरवांचा संहार करणारा वीर सात्यकी होता. त्याच्याशी सामना करण्यास प्रत्येकजण बिचकत होता. अशा परिस्थितींत भूरिश्रवाने त्याच्याशी सामना केला. मण सात्यकीने त्यालाही जखमी करुन पळवून लावले.

त्यावेळेस दोन्ही पक्षांच्या योध्द्यांमधे जे युद्ध झालें, त्यांत भीमाने मुख्य कामगिरी बजावली. लढतांना धृतराष्ट्राचे पुत्र सुषेण,

जलसंध, वीरबाहु, भीमरथ आणि सुलोचन यांना ओळीने ठार मारले. हे भीषण दृश्य पाहून धृतराष्ट्राचे इतर पुत्र पळून गेले.

हे दृश्य पाहाताच भीष्मांनी भीमाला घेरण्याची आज्ञा आपल्या महारथींना दिली. त्यांच्यापैकी नरकासुराचा पुत्र भगदत्त, एका माजलेल्या हत्तीवर स्वार होऊन भीमावर चालून आला. तेव्हां अभिमन्यू वगैरेंनी भगदत्तावर आणि त्याच्या हत्तीवर बाणांचा वर्षाव केला. भगदत्ताने आपला घायाळ हत्ती पांडवसैन्यांत सोडला आणि भीमाला एका खास बाणाने बेहोष केले.

हे पाहून घटोत्कचाला राग आला. तोही दुसऱ्या एका माजलेला हत्तीवर स्वार होऊन भगदत्ताशी लढूं लागला. त्या दोघांचे युद्ध महाभयंकर होते. भगदत्ताचा मृत्यू आता जवळ आला आहे हे कौरवाना समजून चुकलं. म्हणून त्याच्या मदतीला द्रोण, दुर्योधन व इतर अनेक योद्धे आले. इकडे घटोत्कचाच्या मदतीला देखील पांडवांचे कित्येक योद्धे येऊन पोंचले.

घटोत्कचाचे युद्ध-कौशल व पराक्रम पाहून भीष्मांनी द्रोणाला सांगितलें, "हा वीर बालक किती अद्‌भुत आणि असाधारण पराक्रम दाखवतो आहे! त्याच्या रक्षणासाठी देखील अनेक पांडव योद्धे उभे आहेत. आपले सैनिक आता थकले आहेत. म्हणून आजचे युद्ध आता थांबवूं या!"

ही गोष्ट सर्वांना पसंत पडली. म्हणून सर्व वीरयोद्धे मोठ्या शिताफीने घटोत्कचाच्या समोरुन निसटले. आणि रणभूमींतून जाऊं लागले. तेव्हां पांडवांनी शंखनाद केला व भीम आणि घटोत्कचाची प्रशंसा करीत ते आपल्या शिबिरांत परतले. सगळेपण तिथून गेल्यानंतर दुर्योधन आपल्या भावांच्या मृत्यूबद्दल शोकाकुल झाला.

संजयच्या मुखातून युद्धाचे हे सविस्तर समालोचन ऐकल्यानंतर धृतराष्ट्र म्हणाला, "संजय, या युद्धांत काय होणार आहे, याचा विचारही भीतीप्रद आहे. माझ्या मुलांचा पराभव किंवा त्यांच्या मृत्यूसंबंधी मला कांही एक ऐकण्याची इच्छा नाही. कांहीतरी असा उपाय सुचव की त्यापायीं पांडवांचा नाश होईल आणि माझे पुत्र जिवंत राहातील.

काळी गाय

खूप वर्षापूर्वीची गोष्ट आहे. एका गावात जसवंत नावाचा एक शेतकरी रहात होता. जसवंत स्वभावाने खूप लालची, स्वार्थी व निर्दयी होता. त्याच्याजवळ एक काळी गाय होती. त्या गाईने एका सुंदर वासराला जन्म दिला. वासराला पाहून जसवंत खूप आनंदी झाला पण लोभी स्वभावामुळें तो वासराला गाईचे दूध प्यायला देत नसे. बिचारी गाय आपल्या छोट्याशा वासराला आसुसल्या नजरेने पाहात राही आणि जसवंत दूध सगळें घेऊन जाई. कांही दिवसांतच वासरूं मेले. जसवंत गायीचे दूध काढी पण गाईला चारा नीट देत नसे, उलट तिला शेतावर सोडून द्यायचा. गाय संध्याकाळपर्यंत शेतावर चरायची व मग घरी परतायची.

एक दिवस जसवंतची गाय संध्याकाळी घरी आली नाही. रात्र झाली तरी गाईचा पत्ता नव्हता. जसवंत गांवच्या मुखियाला भेटायला गेला, कारण हरवलेल्या गाईना शोधून काढण्याची जबाबदारी मुखियाची होती. जसवंतने मुखियाला सांगितले की त्याची काळी गाय हरवली आहे. दुसऱ्या दिवशी मुखियाने गाईला शोधायला आपली माणसे पाठवली. व संध्याकाळी ते एक काळी गाय घेऊन आले.

"ही तुझीच गाय आहे कां?" मुखियाने जसवंतला विचारले. मिळालेली गाय जसवंतची नव्हती हे जसवंत गाईला पाहताच समजला होता, कारण त्याची गाय खूप बारीक व तिची हाडन् हाडं दिसायची. आणि समोर तर ताजीतवानी, गलेलठ्ठ सुंदर गाय! ती पाहून लोभी मनाचा जसवंत म्हणाला - "होय, हीच माझी गाय आहे." मुखियाची परवानगी घेऊन जसवंत गाईला घेऊन आपल्या घरीं गेला. तो मनांतल्या मनांत अतिशय खूष होता. पण त्याचा हा आनंद फार काळ टिकला नाही. घरी येताच त्याला कळले की ही गाय दूध देणारी नाही. आपण केलेल्या चुकीचा त्याला खूप पश्चात्ताप झाला. पण तो समजून होता की आत्ता कांहीही करता येणार नाही. कारण तो स्वतःच मुखियाजवळ ही आपली गाय म्हणून सांगून घेऊन आला होता. उपाय नसल्याने त्यांने त्या गाईला आपल्या घरी बांधून ठेवले, पण तिला खायला प्यायला काही दिले नाही. हळूंहळूं चारा नसल्यामुळे गाय बारीक होऊन अशक्त झाली.

आलोक तिवारी

खरे तर चांगली गलेलठ्ठ असलेली जी गाय जसवंत घरी घेऊन आला होता ती रणधीर नांवाच्या दुसऱ्या एका शेतकऱ्याची होती. दोन दिवस आपली गाय घरी न आलेली पाहून रणधीरने मुखियाजवळ तक्रार केली की त्याची गाय घरी आलेली नाही.

मुखियाने आपल्या नोकरांना हुकूम दिला की रणधीरची गाय शोधून आणा. नोकर गायीला शोधायला निघाले. शेवटी त्यांना गावाच्या हद्दीजवळ जसवंतची गाय दिसली. नोकर तिला घेऊन मुखियाजवळ आले.

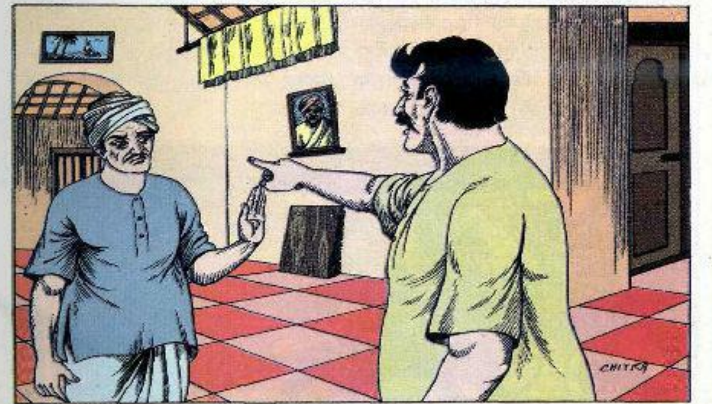
"ही गाय तुझीच आहे का?" मुखियाने रणधीरला विचारले. रणधीरने पाहिले की गाय खूप अशक्त आहे पण दूध देणारी आहे. त्याने मनांत विचार केला की जरा या गाईची देखभाल केली व चांगले खायला प्यायला दिले तर ही भरपूर दूध देईल. असा विचार करून तो मुखियाला म्हणाला - "होय, ही माझीच गाय आहे."

मुखियाने गाय घरी घेऊन जायला त्याला परवानगी दिली. आपल्या घरी गेल्यानंतर रणधीरने अशक्त गाईची खूप सेवा केली. तिला चांगलं खायला प्यायला दिलं आणि प्रेमाने तिची देखभाल केली. कांही दिवसांत गाईचं रूपच बदलून गेलं. ती फक्त सुदृढच नव्हे तर दूध ही पूर्वी पेक्षा खूप जास्त देऊ लागली. आपल्या प्रेमळ मालकाचे प्रेम घेऊन ती सदैव प्रसन्न असे.

तिकडे जसवंतजवळ जी रणधीरची गाय होती, ती योग्य चारापणी नसल्याने अगदी वाळून गेली.

आणखी कांही दिवस असेच निघून गेले. मग एक दिवस जसवंतला कळले की त्याची दूध देणारी गाय रणधीरच्या घरी आहे. त्वरित तो रणधीरच्या घरी गेला व म्हणाला - "आपल्या गाई बदलल्या आहेत. चुकून माझी दूध देणारी तुझ्याकडे, व तुझी दूध न देणारी गाय माझ्याकडे आली आहे. तूं मला माझी गाय परत दे व तुझी गाय घेऊन जा."

"ही गाय मला मुखियाने दिली आहे. तुला जे

काही सांगायचे असेल ते मुखियाला जाऊन सांग," रणधीरने लगेच उत्तर दिले.

जसवंतने मुखियाजवळ जाऊन विनवणी केली की - "चुकून आमच्या गायी बदलल्या आहेत. माझी चूक लक्षांत आल्याबरोबर मी आपल्याकडे आलोय. कृपा करून न्याय द्या व माझी गाय मला परत मिळवून द्या."

मुखियाने दोन्ही गाईंना घेऊन यायाला सांगून रणधीरला विचारले - "जसवंतचं म्हणणं खरे आहे का?"

त्यावर रणधीर म्हणाला - "त्याचं म्हणणं खरं असूं शकेल. पण जसवंतजवळ जी गाय आहे ती अतिशय वाळून गेली आहे, तेच त्याची अशक्त असलेली गाय मी भरपूर खायलाप्यायला देऊन सुदृढ केली आहे. जर जसवंत त्या वाळून गेलेल्या गाईला धष्टपुष्ट करत असेल तर मी गाय बदलायला तयार आहे.

रणधीरचे म्हणणे खरे असल्याने मुखियाने जसवंतला एक महिन्याचा अवधी दिला व सांगितले की त्या अवधीत रणधीरच्या गाईला बलवान कर. उपाय नसल्याने जसवंत रणधीरच्या गाईला घेऊन परत घरी गेला. एक महिनाभर त्याने रणधीरच्या गाईला खूप खाऊंपिऊं दिले व चांगली सुदृढ बनवले. व पुन्हा मुखियाजवळ घेऊन आला. रणधीर पण जसवंतच्या गाईला घेऊन आला होता.

"आता तुम्ही आपआपल्या गाईंना घेऊन जाऊं शकतां." मुखियाने जसवंतला म्हटले. ते ऐकून जसवंत आपली गाय घ्यायला पुढे झाला. पण गाय जागची हलेना. जसवंतने पुन्हा प्रयत्न केला पण गाय कांही टीचभरही हलली नाही. ते पाहून जसवंतला अतिशय राग आला व रागाने त्याने गाईला काठीने जोराने मारले. त्यावर त्याच्या गाईने, जी आता योग्य देखभालीमुळे धष्टपुष्ट झाली होती, आक्रमक रूप धारण केले व शिंगाने त्याच्यावर वार केला. जसवंतला आश्चर्याचा धक्का बसला.

तेव्हा मुखियाने निर्णय घेतला व म्हटले - "जसवंत, ही गाय तुझ्याबरोबर जायला तयार नाही. ही गाय तुझीच असेल पण ती तुला आपला मालक मानायला तयार नाही. तू तिला योग्य चारा पाणी न दिल्याने अन्याय केला आहेस. एका महिन्यापासून तू रणधीरच्या गाईची योग्य देखरेख करत आहेस. कदाचित् ती तुझ्याबरोबर यायला तयार होईल. पुढे सुद्धा तिची चांगली काळजी घे. तिला वासरूं झाल्यावर तुला पण खूप दूध मिळेल. त्यामुळें आत्ता तू त्या गाईलाच आपल्याबरोबर घेऊन जा."

चांदोबा

भारताचा शोध - प्रश्नोत्तरी

खालीं दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरें पुढच्या अंकात दिली जातील. तोपर्यंत तुम्ही स्वतः ही उत्तरें शोधून काढा, आणि आपल्या परंपरेचा परिचय करुन घ्या.

1

१. अ. पृथ्वी सूर्याभोवती फिरते हे कोपर्निकसच्या पूर्वी, एक हजार वर्षे अगोदर सांगणारा भारतीय वैज्ञानिक कोण होता?

आ. या स्थानी शिवलिंग कधी प्रकट होते किंवा कधी अदृश्य असते. भारतांतले हे स्थान कोणते आहे?

इ. प्राचीन भारतीय साहित्यांत एका बालकाने मृत्यूनंतर आपली चेतना कुठे जाते ते ज्ञान यमराजाकडून मिळवले. हा बालक कोण?

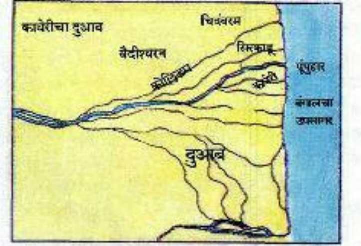
ई. एका राजाने एक नवा धर्म चालू केला. पण तो धर्म फारसा लोकप्रिय झाला नाही. हा राजा कोण?

2

पूर्वीच्या काळीं, अनेक ऋषि जंगलात राहात असत. त्यांच्या मुलांपैकी एक तरुण व एका तरुणीचा लवकरच विवाह होणार होता. परंतु एके दिवशीं ती तरुणी सर्पदंशाने मरण पावली. तो तरुण शोकांत बुडाला. प्रेमदेवतेच्या मदतीने तो मृत्यूलोकांत गेला, व त्याने आपल्या प्रेमिकेला शोधून काढले. मृत्यूदेवता त्याच्यावर प्रसन्न झाली. त्यातरुणाच्या उरलेल्या आयुष्यापैकी अर्धे जीवन त्याच्या प्रेमिकेला देऊन, प्रेमदेवतेने तिला पुन्हां जिवंत केले. त्या तरुणीला जीवन मिळाले. या युवकाचे व युवतीचे नांव काय?

वैदीश्वरन कोईल (मंदिर) हे कावेरीच्या कांठावर वसलेले एक छोटेसे गांव आहे. त्यांत एकच मुख्य रस्ता आहे, तिथें शिवाचे जुने मंदिर उभे आहे. या मंदिरात शिवाला औषधोपचारांचा देव म्हणून पूजतात. अर्थातच, इथल्या वैद्यांचा वैद्यही शिवभगवान आहे. इथले मंदिर तामीळनाड-मधल्या इतर मंदिरांप्रमाणेच आहे. परंतु इथल्या देवळाची

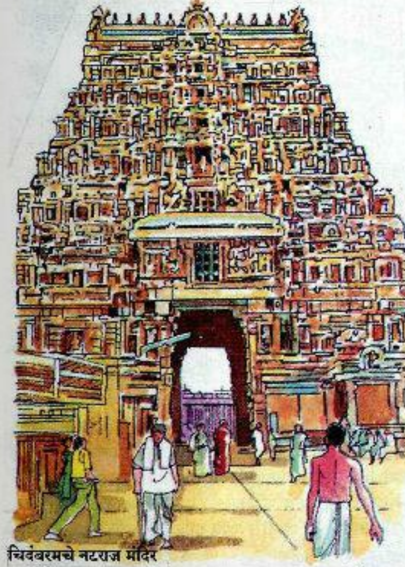

कावेरीच्या कांठी

यात्रेचा शेवटचा टप्पा

कहानी : जयंती महालिंगम ✲ चित्रण : गौतम सेन

एक विशेष प्रसिद्धी आहे. हे मंदिर अगस्तीनाडी ज्योतिषी पाहाणाऱ्या ज्योतिषांसाठीं स्वर्ग आहे. इथले ज्योतिषी सांगतात की त्यांच्याजवळ अशी प्राचीन ताडपत्रें आहेत की, त्यावर प्रत्येक व्यक्तीचे भूत, वर्तमान व भविष्य लिहीलेले आहे. ही भविष्यवाणी हजारों वर्षांपूर्वी अगस्ती ऋषींकडून लिहीली गेली होती असं मानतात. वैदीश्वरन मंदिरात असे अनेक ज्योतिषी आहेत. भविष्य सांगण्याचा त्यांचा एक पारंपारिक नियम आहे. ज्योतिषी प्रथम तुमच्या आंगठ्याचा ठसा घेतात, नंतर आंत जाऊन त्यांच्याजवळ असलेल्या ताड-पत्र्यांच्या थप्प्यांतून एक ताडपत्र काढतात. एकदोन तासानंतर परत येऊन तुमचा परिवार, व्यापार, भूतकाळांत घडलेल्या घटनांसंबंधी सांगतात. कांही लोकांच्या मते हे लबाड लोक आहेत. पण बहुतेक जास्त लोक या विद्येवर व या भविष्यकथनावर पूर्ण विश्वास ठेवतात.

चिदंबरमचे नटराज मंदिर

वैदीश्वरन कोईल आणि चिदंबरम यांच्यामधे तामीळनाडचे एक प्रसिद्ध शैव संत तिरुज्ञानन संबंधर यांचे जन्मस्थान आहे. सिरकाई गांवदेखील तिथे जन्मलेल्या संगीतकारांच्यावरुन प्रसिद्ध झाले आहे. संबंधरच्या बाबतीत असं सांगतात की त्यांनी तीन वर्षांच्या बालवयांतच अकरा कडव्यांचे तामीळ गाणें गाऊन दाखवले होते.

चिदंबरममधें शिवाचे दर्शन करण्याची नंदनारची इच्छा होती.

कावेरीची उत्तरेकडची शाखा कोलेरुन किंवा कोल्लिडम हिच्या मुखावर चिदंबरम गांव बसले आहे. इथल्या सुप्रसिद्ध नटराज मंदिरात आकाशलिंगाची स्थापना झालेली आहे. आकाश हे पंचमहाभूतांपैकी एक तत्व आहे. इथे शिवभगवानाची आनंदतांडव करणारी मूर्ती पुजली जाते. या मूर्तीमधे शिवभगवानाचा डावा पाय हवेंत उचललेला आहे. पुराणकथेनुसार याच जागी एकदा शिव व पार्वती या दोघांत नृत्यस्पर्धा झाली. शिवाच्या सर्व मुद्रांना पार्वती प्रति उत्तर देत जात होती. यामुळें दोघांच्यात श्रेष्ठ कोण हे ठरवता येईना. पण शेवटी शिवभगवानाने आपला एक पाय उचलला आणि खांद्यावर ठेवला. स्त्रीसुलभ संकोचाने आणि शिष्टाचाराला अनुसरुन पार्वतीने तसे केले नाही. तिने आपला पराजय स्वीकारुन मान खाली घातली.

दार्शनिक विचारांच्या आधारे, शिवभगवानाचे नृत्य हे एकात्मतेचे प्रतीक, अस्तित्वाची गती आणि सृजन व विनाशाची सनातन प्रक्रिया आहे. या मंदिराच्या आठ विशाल गोपुरांच्या दोन्ही बाजूला भरतनाट्यमच्या निरनिराळ्या १०८ मुद्रा कोरलेल्या आहेत.

हे मंदिर केव्हां बांधलं गेलं याला निश्चित असा कांही पुरावा नाही. नटराजाला आपला संरक्षक देव मानणाऱ्या चोल राजांनी या मंदिराचे छत सोन्याने मढवले आहे. पांड्य व नायक राजांनीदेखील वेळोवेळीं या मंदिराला धन अर्पण केले आहे. आणि मंदिराच्या निर्मितीस सहाय्य केलेलं आहे.

चिदंबरम मंदिराशी एका महानायकाचं, नंदनारचं नांव जोडलेलं आहे. ते सेक्कियार आणि गोपालकृष्ण भारती (नंदन चरित्रम) या नांवांनी अमर झाले. नंदनार खरोखरीच चिखलांत सांपडलेल्या अनमोल रत्नाप्रमाणें होते. ते अस्पृश्य होते. त्यांची जात हीन होती. ते ढोल वाजवत असत. परंतु लहानपणापासूनच त्यांच्या मनांत शिवाबद्दल अतूट नि अपार भक्ती होती. जेव्हां त्यांच्या वयाची इतर लहान मुले मातीची खेळणीं बनवत होती, तेव्हां ते मातीचे शिवलिंग बनवून त्याची पूजा करीत होते. त्यांना तिल्लै किंवा चिदंबरमच्या नटराज मंदिराचं दर्शन करण्याची उत्कट इच्छा होती. "मी उद्या तिल्लैला जातो आहे" असं ते नेहमीं इतरांना व स्वतःलाच बजावून सांगत. बरीच वर्षे ते असं सांगत. तेव्हां त्यांचं खरं नांव बाजूला पडलं. लोकांत ते आता "नालई पोवान (उद्यां जाणार आहे तो) या नांवाने ओळखले जाऊं लागले. शेवटीं ते फारच अधीर झाले आणि चिदंबरमच्या

रस्त्याला लागले. पण आपल्या हीन जातीचा विचार त्यांच्या मनात आला. नगराच्या बाहेर शीवेवर ते जेव्हां उभे राहिले तेव्हां ते भीतीने कांपायला लागले. बरेच दिवस ते नगरांत हिंडत फिरत होते. पण मंदिरांत जाण्याचं धैर्य कांही त्यांना होईना. एका रात्रीं त्यांच्या मनांत विचार आला की त्यांचे आराध्यदैवत आणि ते, ह्यांच्यामधे केवळ त्यांची छोटी जात आडवी येत आहे. नाहीतर त्यांना शिवभगवानाचे दर्शन लौकर घेता आले असते. विचार करता करता त्यांना झोंप लागली, त्या रात्रीं त्यांच्या स्वप्नांत शिवभगवान आले, आणि त्यांनी नंदनारना सांगितले की. तूं मंदिराकडे जायला लाग. त्याच रात्रीं भगवान शिव मंदिराच्या पुजाऱ्याच्या स्वप्नांत आले आणि त्याला आदेश दिला की उद्यां माझा एक महान भक्त मंदिरात येणार आहे. त्याच्या स्वागताची तयारी ठेवा. भगवान शिवाची पूजा करण्यासाठी नंदनार कनकसभेंत पोंचले. तिथले ब्राह्मण त्यांच्याकडे डोळे विस्फारुन पाहायला लागले, तोंच महान शिवभक्त नालईप्पोवान आपल्या आराध्यदैवताच्या मूर्तींत विलीन झाले.

कोडगुपासून ७६५ किलोमीटरचा प्रवास करीत येणारी कावेरी नदी, पूंपुहार नांवाच्या स्थानीं एका लहान धारेच्या रुपांत बंगालच्या उपसागराला मिळते.

पूंपुहार हे प्राचीन चोल साम्राज्याचे कावेरीपूंपट्टीनम नांवाचे बंदरगांव होते. युनानी भूगोलशास्त्रज्ञ टॉलेमी, याच्या म्हणण्यानुसार हे पौराणिक कथांत वर्णन केलेले कावेरीचे प्रमुख व्यापारी केंद्र होते.

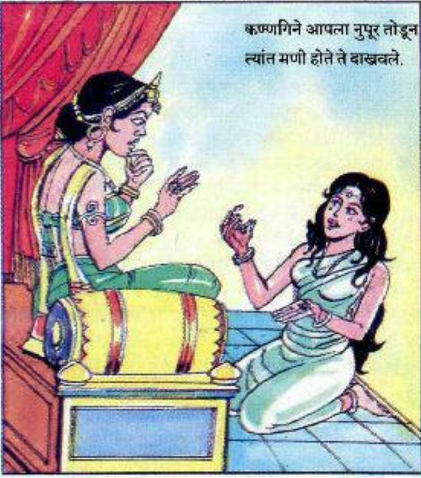
दुसऱ्या शतकाच्या अखेरपर्यंत हे बंदर व शहर भरभराटीस आलेले होते. इथून रोमशी व्यापार केला जात होता. नंतर याचा बराच भाग समुद्रांत बुडाला.

नंतर कांही पुरातत्ववेत्यांना उत्खनन करताना, विटांची एक संपूर्ण व एक फुटकी भिंत मिळाली, त्यांच्या अंदाजाने ती भिंत इ.पू. तिसरे शतक ते ई.पू. दुसरे शतक, या दरम्यानच्या संगमकाळांतली आहे; पूंपुहारच्या आसपास केलेल्या उत्खननांत भाजलेल्या मातीची भांडी, गोल घाटदार विहीरी, रोमन नाणी, विटा, दगडचुन्याचे स्तंभ आणि लाल व काळ्या मातीच्या भांड्यांची खापरें मिळाली आहेत. पल्लावनीश्वरमच्या जवळच खणताना एक चांगल्यापैकी बुद्ध विहारदेखील सांपडला आहे.

१९७० मधें पूंपुहारमधें एक सुंदर, सातमजली, शिलापडिकारम कला संग्रहालय बांधले आहे. त्यांत इळंगो आडिगलचे महाकाव्य शिलपडिकारम (नुपूर) यांतली चित्रें कोरलेली आहेत. चेर राजकुमार इलंगोने पूंपुहारामधें राहाणारे एक समृद्ध दांपत्य कण्णगि व कोवलन यांची भावपूर्ण

चिदंबरम मंदिराचे प्रमुख दैवत, नटराज

कण्णगिने आपला नुपूर तोडून त्यांत मणी होते ते दाखवले.

कथा यामधे लिहीलेली आहे. कोवलन हा राजनर्तकी माधवीच्या प्रेमांत पडला आणि आपला वेळ व पैसा तिच्यासाठी खर्च करीत राहिला. आपला पती आपल्याकडे परत यावा म्हणून उपेक्षिता कण्णगि प्रार्थना करीत होती. कांही काळानंतर तिच्या प्रार्थनेला यश आले. कोवलनला आपल्या मूर्खपणाचा पश्चात्ताप झाला. तो कंगाल होऊन घरीं परत आला. आपले नशीब नव्या ठिकाणीं आजमावयाचे म्हणून या पतीपत्नीने मदुरेला जायचे ठरवले. कावेरीच्या बरोबर केलेल्या या यात्रेचे फारच मनोहर वर्णन इळंगोने केलेले आहे. मदुरेला पोंचल्यानंतर कण्णगिच्या पायांतला एक नुपूर कोवलनने सोनाराला विकला. त्या सोनाराने, थोड्याच वेळापूर्वी पांड्य राणीचा एक चांदीचा नुपूर चोरला होता. स्वतःला वांचवण्याची त्याला ही छान संधी मिळाली. कोवलने राणीचा नुपूर चोरला आहे, अशी त्याने राजाजवळ तक्रार केली. राजाने तावडतोब निर्णय केला. आपण निर्दोष आहोत असं कोवलन परोपरीने सांगत होता. पण त्याची विनवणी कुणी ऐकली नाही. त्याला देहदंडाची शिक्षा दिली गेली. कण्णगिला जेव्हां हे कळलं, तेव्हां संतापाने ती बेभान झाली. राणीच्या समोर जाऊन तिने याचा जाब विचारला. तिने राणीचा दुसऱ्या नुपूर हातांत घेतला व तो तोडून खालीं फेंकला. त्यांत मोती जडवलेले होते हे तिने दाखवलं. नंतर तिने स्वतःचा दुसरा नुपूर काढला. तोही तोडून खाली टाकला. त्यांत मात्र मणी लावलेले होते. ते पाहून राजा व राणी अवाक् झाले. त्यांना फारच पश्चात्ताप झाला, आणि दोघांनी दुःखातिरेकाने प्राण सोडले. कण्णगिने अतिसंतापाने आपली छाती फाडली नि मदुरानगरीला शाप दिला. सारे शहर अग्नीच्या ज्वाळांत घेरले गेले. दुःखाने वेडी झालेली कण्णगि नगरांत फिरत राहिली. शेवटी जशी कावेरी नदी समुद्राला जाऊन मिळते, व आपले जीवन समर्पित करते, त्याचप्रमाणें कण्णगिने मनोरथावर आरुढ होऊन कोवलनला भेटण्यासाठी स्वर्गाची वाट धरली.

पुंपुहारजवळ कावेरी समुद्राला मिळते.

सृजनात्मक स्पर्धा

म्हणीवर आधारित कहाणी - उधार घेतलेली वस्तू महाग पडते.

सुभद्राचा उपहास

मोठ्या हुशारीने पोलिसांनी चोरांना पकडले. ग्रामाधिकाऱ्यांनी त्यांची खूप शिफारस केली. गावांतल्या लोकांनीही ग्रामाधिकाऱ्यांनी भरपूर प्रशंसा केली. कारण त्यांच्या सुव्यवस्थेमुळे हे सर्व घडून आले होते. वधूपक्षाचे लोक अतिथीगृहात राहिले होते आणि दुर्दैवाने त्यांच्या दागिन्यांची चोरी झाली होती.

जेव्हा त्यांना कळले की चोर पकडले गेले आहेत व त्यांचे सर्व दागिने सुरक्षित आहेत तेव्हा त्यांच्या आनंदाला सीमा उरली नाही. ते सर्वच्या सर्व ग्रामाधिकाऱ्यांच्या घरी गेले. "आपण आमच्या गांवात लग्नकार्यासाठी आलात पण आपल्या दगिन्यांची चोरी झाली हे कळताच मला शरम वाटली. ह्यापेक्षां आणखी मोठी बदनामी काय असूं शकते? नशिब आमचे, या बदनामीतून आम्ही सुटलो. देवाला लाख लाख प्रणाम. आपण एकएकटे माझ्याजवळ या, आपल्या दागिन्याचं नांव, वजन सांगा, ओळख पटवा व मग घेऊन जा." ग्रामाधिकाऱ्यांनी लग्नकार्यासाठी दुसऱ्या गांवाहून आलेल्या पाहुण्यामंडळीना सांगितले.

ग्रामाधिकाऱ्यांच्या सांगण्यानुसार ते एका मागोमाग एक आले व आपल्या दागिन्यांची ओळख पटवून घेऊन गेले. आत्ता त्यांच्याजवळ एक दागिना शिल्लक राहिला. तो घ्यायला कोणीही आले नाही. ग्रामाधिकाऱ्यांनी त्यांना म्हटले - "माझ्याजवळ आता एक दागिना उरलाय. आपल्यापैकी कोणी त्याचा मालक आहे कां?"

"का बरं नाही? आहे आहे, त्या कोपऱ्यात बसून जोरजोराने रडत आहे ना, ती बाई त्या दागिन्याची मालकीण आहे. तो खूप मौल्यवान दागिना आहे. त्या दागिन्याने आम्हां सर्वांना फार कष्ट दिले." एक बाई पुढे येऊन म्हणाली.

ग्रामाधिकाऱ्यांनी तिला आपल्याजवळ बोलावले. ती जवळ आली पण तिला कांही बोलवेना. डोके खाली करून ती गप्प उभी होती आणि डोळ्यांतून आसवांच्या धारा वहात होत्या. ग्रामाधिकाऱ्यांनी धाडस करून हळूंच विचारले - "ज्या दागिन्याने चोरी झाली होती तो तर मिळाला, मग आता पुन्हां कशाला तुम्ही इतक्या रडता आहात? काय कारण बरं?"

तरीही ती बोलली नाही व रडतच राहिली. तिच्या नवऱ्याला तिची ही अवस्था पाहवली नाही. तो पुढे येऊन म्हणाला - "साहेब, हा दागिना आमच्या शेजारी राहणाऱ्या लक्ष्मीचा आहे. मी हिला बजावलं होतं की कुणाचाही दागिना उधार आणूं नको. पण हिने माझे सांगणे ऐकलं नाही. इथे आल्यावर सर्वांना दागिना दाखवून त्याची स्तुती ऐकून भारी खूष होत होती. आत्ता हिला त्या दागिन्याचं वजन, विशिष्ट ओळख कांही ही माहिती नाही, कारण तो तिचा नाही. त्यामुळे ती रडत आहे."

ग्रामाधिकाऱ्यांनी चौकशी करता त्यांना समजले की त्या माणसाने जे सांगितले ते खरे आहे. शेवटी सुभद्रेने उधार आणलेला दागिना तिला मिळाला. तिने मनांतल्या मनात निश्चय केला की यापुढे कधीही किंमती वस्तू उधार आणायची नाही. दागिना मिळाला नसता तर देव जाणे, तिची काय अवस्था झाली असती!

-के.के. राव

भरपूर सोने

मल्यापूर नगरात रामदास नावाचा एक सज्जन गृहस्थ राहात होता. दोन मुलांच्यासह त्याचे वैवाहिक जीवन तो आनंदाने घालवीत असे.

एक दिवस अचानक त्याची बायको गंभीर दुखण्याने आजारी पडली व मृत्यू पावली. रामदास ह्या संकटामुळें अतिशय घाबरला. त्याच्यापुढे मोठा प्रश्न पडला की आपल्या या छोट्या छोट्या मुलांचे संगोपन कोण करणार? त्याने विचार केला की दूर गांवी राहणाऱ्या मुलांच्या मामाच्या घरी मुलांना ठेवूं या.

गांवाला जाण्यापूर्वी त्याने आपल्या बायकोचे दागिने व आपल्याजवळ असलेली सर्व संपत्ती आपल्या श्रीमंत शेजारी, सैतानसिंहाजवळ देऊन म्हटले, "भाऊ, माझ्या मुलांच्या भविष्यासाठी जी थोडीफार संपत्ती आहे ती तुमच्या जवळ देतो, तुम्ही ती सुरक्षितपणे आपल्याजवळ ठेवा."

"घाबरूं नकोस, जसा सूर्य आकाशात सुरक्षित असतो. तशी तुझी संपत्ती माझ्याजवळ अगदी सुरक्षित राहील, " सैतानसिंहाने विश्वास दाखवत म्हटले.

पण सैतानसिंह जितका श्रीमंत होता तितकाच कंजूष होता. जेव्हा कांही महिन्यानंतर रामदास मल्यापूरला परत आला व सैतानसिंहाजवळ त्याने आपले दागिने व संपत्ती विचारली, तेव्हा सैतानसिंहाने नकली दागिने व खोट्या नाण्यांनी भरलेली एक पेटी त्याला दिली. लवकरच रामदासला कळले की सैतानसिंहाने त्याला पूर्णपणे फसवले आहे. तो लगेच आपल्या मुलांकडे परत आला व सैतानसिंहाने कसा विश्वासघात केला ते सांगितले. जीवनभराची पुंजी व भविष्याची संपत्ती अशा रीतीने गमावल्यामुळे रामदासला मोठा धक्का बसला, आणि त्यांतच त्याचा मृत्यू झाला.

काही वर्षे अशीच निघून गेली. रामदासचे दोन्ही मुलगे मोठे हुशार निघाले. त्यांनी सोन्याचा व्यापार सुरू केला व लवकरच खूप श्रीमंत झाले. परंतु सैतानसिंहाची लबाडी ते विसरले नव्हते. एक दिवस ते मल्यापूरला आले.

मोठ्या भावाचे केस लांब होते व दाढी वाढलेली होती. तो एक भिक्षुकाचा वेष घेऊन मल्यापूरजवळून वाहणाऱ्या नदीच्या समोर असलेल्या एका देवळांत राहिला.

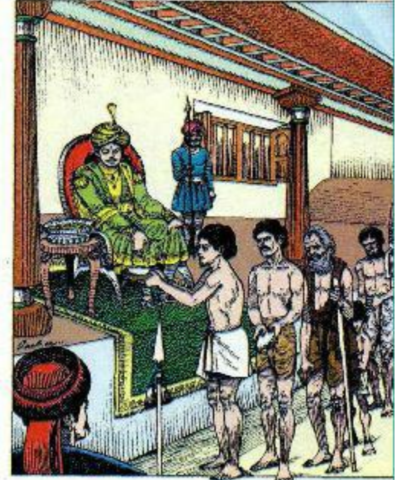
धाकटा भाऊ राजकुमाराचा वेष घेऊन आपल्या नोकरांच्या ताफ्यासह सैतानसिंहाच्या बंगल्यासमोर असलेल्या एका मोठया घरांत भाड्याने राहू लागला. हा "राजकुमार" मोठ्या ऐषआरामात राहात असे. त्यामुळे लवकरच सैतानसिंहाचे त्याच्याकडे लक्ष वेधले.

"शेतकऱ्यांनी शेतात धान्याची लागवण करावी तसा हा तरुण उदारतेने दानधर्म करतो. भिकाऱ्यांना एक पैसा देण्याऐवजी हा एक रुपया देतो. रोज संध्याकाळीं गवई लोक याला गाणे ऐकवून भरपूर संपत्ती घेऊन जातात. तिजोऱ्यांमध्ये भरून ठेवण्याऐवजी हा सर्व संपत्ती भिकाऱ्यांना व गवई लोकांत वाटत आहे ही किती दुःखाची गोष्ट आहे." सैतानसिंहाला मनोमन वाटे.

सैतानसिंह लवकरच त्या "राजकुमाराला" भेटला आणि त्याची खूप स्तुती करू लागला. "राजकुमाराने" त्याला मानसन्मान दिला. लवकरच दोघे चांगले मित्र बनले.

एक दिवस रात्री राजकुमार जोरजोराने किंचाळूं लागला, "चोर चोर!" शेजारी धावत आले. तरुणाने सांगितले की कांही चोर त्याच्या शयन-गृहात आले होते व सोन्यांनी भरलेल्या पेट्या घेऊन जायला पहात होते. पण त्याला झोपेतून जाग आल्याबरोबर ते पळून गेले.

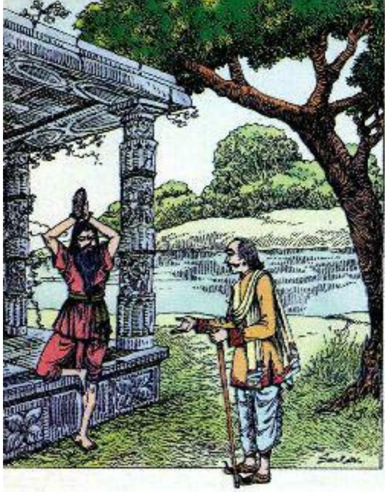
सैतानसिंहाला ही संधी वाया घालवायची नव्हती. ज्यावेळी इतर शेजारी निघून गेले तेव्हा तो राजकुमाराला म्हणाला, "हे बघ राजकुमारा, आता यापुढे या घरांत राहणे सुरक्षित नाही. मी तुझा मित्र आहे आणि माझे घर महालासारखे आहे. तू माझ्याबरोबर रहा, तुझी संपत्ती माझ्या घरांत सुरक्षित राहील." राजकुमाराने त्याला धन्यवाद देत त्याच्या प्रस्तावाला होकार दिला. मग सोन्यानी भरलेल्या एक डझन पेट्या सैतानसिंहाच्या घरी

आणण्यात आल्या. राजकुमाराला एका अलिशान खोलीत राहायची व्यवस्था केली व तिथेच त्याच्या साऱ्या पेट्या ठेवण्यात आल्या.

आपल्या घरी आलेल्या या पाहुण्याची संपत्ती पाहून सैतानसिंहाला अतिशय आनंद झाला. कशा रीतीने ती संपत्ती आत्ता हडप करायची याच्या तो वेगवेगळ्या योजना करू लागला. त्यामुले त्याची झोपसुद्धा उडून गेली.

एक दिवस राजकुमाराच्या नोकरांकडून सैतानसिंहला कळले की राजकुमार आजारी आहे व तो कांही जेवत नाही. एक दिवस सकाळी राजकुमारने सैतानसिंहाला बोलावणे पाठवले व अगदी हलक्या व अस्पष्ट आवाजात कुजबुजला - "मी आत्ता काही दिवसांचा पाहुणा आहे. मला माझ्या स्वप्नांत आदेश मिळालाय की सारी संपत्ती गावांतल्या नदीसमोर असलेल्या देवळांतल्या

भिक्षुकाला दे म्हणून. कृपा करून आपण त्याला इथे बोलवाल का?"

सैतानसिंहाने ऐकले होते की देवळांतला हा भिक्षुक सकाळ संध्याकाळ एका पायावर बराच वेळ उभा राहतो व त्याला सांसारिक संपत्ती व इतर कशाचा मोह नाही. इतकेच नव्हे तर भक्तांकडून आलेल्या भेटीही तो गरीबांमध्ये वाटून टाकतो. सैतानसिंह त्वरित या भिक्षुकाकडे गेला व नम्रपणे त्याने आजारी असलेल्या राजकुमाराला भेटायला येण्याची व त्याची अंतिम इच्छा पुरी करायची प्रार्थना केली.

"त्याची अंतिम इच्छा पुरी करण्यात मला कांही अडचण नाही. पण खरी समस्या ही आहे की मी सोन्याची किंमत जाणत नाही. त्याशिवाय ह्या एकाकी देवळांत ते सुरक्षित राहील का?"

"आपण चिंता करू नका. मी सोन्याची किंमत जाणतो. जरूर पडली तर मी ते विकायची जबाबदारी घेतो. सुरक्षितते विषयी म्हणाल तर मी ते माझ्या घरी ठेवायला तयार आहे. आणि आपण जर माझ्या घरी राहाल तर मी तो माझा गौरव समजेन." सैतानसिंहाने भिक्षुकाबद्दल खोटा आदर व प्रेम दाखवत म्हटले. बिचारा भिक्षुक या प्रस्तावाला हो म्हणण्याखेरीज दुसरे काय करू शकत होता? तो सैतानसिंहाबरोबर त्याच्या घरी आला व थोडा संकोच करीत त्याने मरणोन्मुख असलेल्या "राजकुमारा" ची सारी संपत्ती दान स्वरुपात स्वीकारली आणि त्याला त्याने आशिर्वाद दिला.

परंतु काय आश्चर्य, राजकुमार मरण्याऐवजी भिक्षुकाच्या दैवी आशिर्वादाने लगेच बरा झाला. व भिक्षुकाबरोबर जगातले सर्व स्वादिष्ट भोजन व गोडधोड खाऊ लागला, अगदी, सैतानसिंहाच्या खर्चावर.

काही दिवसानंतर राजकुमार आपल्या राज्यांत परत जाण्याची तयारी करू लागला. त्याने आपल्याबरोबर भिक्षुकालाही यायची विनवणी केली. भिक्षुक जाऊं इच्छीत होता पण सोने विकल्याशिवाय जायची त्याची इच्छा नव्हती.

सैतानसिंहाने आपल्या फायद्यासाठी भिक्षुकाला म्हटले - "आपल्याला आता जायची गडबड आहे, त्यामुळे बाजारात जाऊन किंमतीची चौकशी करण्याच्या समस्येतून वाचवण्यासाठी मीच हे सोने विकत घेईन. आपण इतके सज्जन आहात की बाजार-भावापेक्षा जास्त किंमत द्यायला मला दुःख होणार नाही."

"आपण खरंच किती दयाळू आहात," भिक्षुक म्हणाला.

सैतानसिंह मनांतल्या मनांत अतिशय खूष होता. त्याने सर्व पेट्यांमधल्या सोन्याच्या बदल्यात त्यांच्या किंमतीचा फक्त दहावा हिस्सा रक्कम त्याने दिली.

पण ती रक्कम सुद्धा इतकी मोठी होती की त्यानंतर त्याच्याजवळ एक पैसा सुद्धा शिल्लक राहिला नाही.

एका तासानंतर राजकुमार आणि भिक्षुक त्याचा निरोप घेऊन निघून गेले. सैतानसिंह एक सोन्याचा तुकडा सोनाराला दाखवायला घेऊन गेला.

"तुम्ही हे सोनं समजून घेऊन आलाय काय? तसे असेल तर माशी आणि फुलपाखरूं यांत तुम्हाला काहीच फरक कळत नाही असं म्हणावं लागेल. हाऽ हाऽ हाऽ." सोनार त्याची टिंगल करीत म्हणाला.

सैतानसिंहला आपण फसवले गेले आहोत हे समजता अतिशय धक्का बसला. जे सोने त्याने लाखों रुपये देऊन खरेदी केले होते, ते कांही रुपयांपेक्षा जास्त नव्हते. तो बरोबर फसला होता, लुटला गेला होता.

दुसरा कुठलाही उपाय नसल्यामुळे तो न्याय विचारण्यासाठी राजाकडे गेला व आपली दर्दभरी कहाणी ऐकवली. त्वरित राजाने या दोन बाहेर गांवाच्या व्यक्तींना शोधून आणण्याचा हुकूम दिला. ते दोघेही अजून त्याच नगरात होते व मोठ्या आनंदाने राजदरबारी हजर झाले.

खटला सुरू झाला. "मी माझं सोनं कुणालाही विकलेलं नाही. मी सोनं भिक्षुकाला दान म्हणून दिलं होतं. कारण त्याच्या आशिर्वादाने मी मृत्यूच्या दाढेतून बाहेर आलो. ह्या सोन्याशी माझा काहीही संबंध नाही, कारण ते सोनं आता भिक्षुकाचं झालं होतं." राजकुमाराने आपली बाजू मांडली.

राजाला त्याचे म्हणणे योग्य व सयुक्तिक वाटले.

"मी सैतानसिंहाला प्रथमच स्पष्ट सांगितलं होतं की माझ्या दृष्टीने सोनं आणि दगड एकसमान आहे, कारण सोन्याची किंमत मी अजमावू शकत नाही. सैतानसिंहाने सोनं आपणच खरिदण्याचा प्रस्ताव मांडला. त्यानेच सोन्याची किंमत ठरवली. त्याने दिलेली सर्व संपत्ती मी गरीबात वाटून टाकली." भिक्षुकाने आपले म्हणणे राजापुढे मांडले.

राजाला भिक्षुकाची बाजूही योग्य व समर्पक वाटली.

राजाने निर्णय सुनावला, - सैतानसिंह, मला खेद वाटतो की याबाबतीत मी कांही करू शकत नाही. ही मोठी विचित्र स्थिती आहे. दान दिलेल्या गोष्टी विषयी राजकुमाराला जबाबदार ठरवले जाणार नाही. भिक्षुकालाही दोषी ठरवणे योग्य नाही. कारण तूं स्वतः सोनं खरीदण्याचा प्रस्ताव मांडला होतास व तूच सोन्याची किंमत ठरवली होतीस. जे कांही तू खरेदी करणार होतास, त्याची पारख करून घेणे ही तुझी जबाबदारी होती."

राजकुमार व भिक्षुक, दोघांनी राजाला धन्यवाद दिले व ते दोघे आपल्या घरी निघून गेले.

